

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XLIII. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1930

2. SZÁM

FOLYÓIRATA

MÁRCIUS

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
BUDAPEST,
I., Avar-utca 15., III., 7.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:

MOLNÁR OSZKÁR

Tagsági vagy előfizetési díj tan-
évenként 8 P. Az egyesülettel é-
lappal kapcsolatos minden befi-
zetés, reklamáció POCSA JÓZSEF
egyesületi pénztáros címére (Bpest,
V., Báthory-u. 12., IV.) küldendő.
Hirdetések megegyezés szerint.

REIN VILMOS

Megérkezett a meghívó az 1930. aug. 2—15-ig tartandó jeni szünidei tanfolyamra, s csatoltan a felhívás: „Emeljük szobrot Rein Vilmosnak!”

Ki ne tudná tanítóképző-intézeti tanáraink közül, kiknek jóformán mindegyike hosszabb-rövidebb ideig hallgatója volt, miért érdemel Rein Vilmos, a „the teacher of the teachers of teachers“, amint a manchesteri egyetem nevezte, szobrot? Jénát ő tette a pedagógusok Mekkájává! A világ minden részéből, Európát nem is említve, Észak- és Délamerikából, Afrikából, Ázsia legtávolabbi részeiből, sőt még Ausztráliából is siettek augusztus 2-ra Jenába Reint hallgatni. Folyó év február 19.-én volt első évfordulója, hogy hiába várták összegyűlt hallgatói, helyette halála híre érkezett meg. Előző napokban már rosszul volt, de akaraterejével legyőzte rosszulletét s eljárt az egyetemre. 82 és fél éves kora dacára, élte utolsó napjáig teljes szellemi frissességgel működött. Ez nem lepi meg azt, aki Reint ismerte, hisz maga volt az erő és egészség. Hófehér szakállá még jobban kiemelte rózsás arcát, derült tekintetét. Ragyogó, kék szeme hű tükre volt világos gondolkodásának. Ezt az egészséges szervezetet az átöröklésen kívül, miként önéletrrásában említi, — a szülővárosa közvetlen közelében levő wartburgi erdőnek köszönhette, melynek fái és bokrai alkalmas szintere voltak kedvenc játékaiknak, az indián történeteknek és huszártámadásoknak. Az erdei levegőn kívül a víz is hozzájárult edzéséhez. Még októberben is megfürdött a kis Hörsel 7°-os vizében.¹

Az átöröklés, nevelés és életkörülmények folytán lett Herbart elveinek követője, népszerűsítője és gyakorlati megvalósítója. Papi és tanári nemzetségből származott, melyben évszázadokra visszamenően mutatkozott a tudományos munkára és ékesszólásra való készség. Nagyapja a hallei Francke-féle intézményben működött

¹ Rein életrajzánál felhasznált művek: Reukauf: *Zum 70-ten Geburtstag v. Prof. W. Rein*; Hofmann: *Das Lebenswerk Prof. W. Reins*; Scholz: *Prof. W. Rein*; Hahn: *Die Pädagogik der Gegenwart*.

Niemayerrel, apja az eisenachi gimnáziumnak volt tanára, neves régész, akit *Thuringia sacra* c. műve alapján Nürnberg meghívott a Germanisches Museum igazgatójának. A kulturhistoriai fokok kidolgozására tehát mintegy predesztinálta őt átöröklött történeti érzéke, melyet még fokozott neveltetésének színhelye. A Wartburg alján nőtt fel. A vásártéren, a posta mellett állott szüleinek háza, amelyben egykor, a monda szerint, a kegyetlen örgróf által elűzve, menedéket talált magyarországi szent Erzsébet. A domonkos-rendi kolostori épület, melyben gimnáziumi tanulmányait végezte, szép refectoriumával, festői keresztfolyosójával, méteres vastagságú falaival szintén egy darab múlt volt, szelleme azonban előrelátó, a jövőbe tekintő. Eljárásában semmi sablon, semmi kényszer, természetes tanításmódjával sokoldalú érdeklődést keltő. Csodálatos-e tehát, ha később az oktatás herbarti célkitűzése: a sokoldalú érdeklődés felkeltése Rein lelkében visszhangra talál?

Egyetemi tanulmányait Jenában kezdte meg. Eleinte a teológia és bölcsészet között oszlott meg energiája. Stoy azonban, aki akkoriban Jenában Herbart tanait terjesztette, végleg a pedagógiának nyerte meg, oly annyira, hogy Heidelbergbe is követte Stoyt, ahol házában is lakott. Doktori disszertációja is Herbart *Regierung, Unterricht és Zucht*-járól szól. Mikor meghallotta, hogy Lipszében Ziller Herbart elveit a gyakorlatba kísérli meg átültetni, Lipszébe ment. Ziller mellett szerzett gyakorlati jártasságára való tekintettel meghívta Weimar, ahol 4 év múlva már igazgatója volt a szemináriumnak. Itt meg is nősült, elvette *Heermart* Mariannet. E házasságból 3 fia és 2 leánya származott. Majd szülővárosába, Eisenachba kapott meghívást, ahol 10 évig volt a szeminárium igazgatója. Itt dolgozta ki *Acht Schuljahre* c. munkáját, melyet *Dörpfeld* a „Wartburg alján nőtt primula veris”-nek, a tavasz első virágának nevezett el. 50.000-nél több példány fogyott el belőle, sok nyelvre is lefordították.

A tanítóképzés módosítása már Eisenachban foglalkoztatta. Kellékei szerinte: 1. a rátermettség; 2. a képzettség; 3. a gyakorlat. A tanítói félműveltség megszüntetésére keresztülvitte a közismereti tárgyaknak a pedagógiai tárgyaktól való különválasztását. Sürgette a tanítók továbbképzését. E célból 1. tanítói könyvtárak létesítését; 2. olcsó bel- és külföldi tanulmányútak rendezését, 3. szünidei tanfolyamok szervezését, 4. művelődési egyesületek létesítését, 5. az egyetemnek a tanítók továbbképzése céljából való megnyitását kívánta. A túlzók utóbbit keveselték, mert ők magát a képzést kívánták az egyetemre áttenni. Rein sokáig ellentállt, mert meg volt róla győződve, hogy az egyetem nem alkalmas a tanítóképzésre. A világháború után megtört, meghajolt Thuringia az egyetemre tette át a tanítóképzést. Az eredmény nem kiégítő, az idő igazolta Rein ellentállását.

Stoy halála után 1886-ban megkapta Jenában a pedagógiai tanszéket. Jena általa lett pedagógiai középonttá. Az addig magángyakorló-iskolát 1886. okt. 11-én mint államit nyitotta meg.

nov. 5-án pedig a *szemináriumot*. Az elmélet, gyakorlat és heti konferenciák élénk szellemi életet eredményeztek, sok külföldi kereste fel, úgy, hogy szemináriumát kis éllel „pedagógiai galambduc“-nak nevezték el, mások inkább a szorgalmas munkát óhajtván kiemelni, „pedagógiai hangyaboly“-nak.

Még látogatottabbá lett Jena, midőn 1889-től kezdve *Detmerrel* minden évben *szünidei tanfolyamot* rendezett, kezdetben tanárok, 1898-tól kezdve tanítók, majd nők számára is, egyre gazdagodó műsorral. Példáját sorra követték a német városok: Kiel, Breslau, Marburg stb. E tanfolyamok által ismertté lett neve külföldön is. Európa minden állama meghívta, nálunk Budapesten is tartott előadást, de még a távoli Amerika is több ízben látta vendégül. A manchesteri egyetem díszdoktorává avatta, a gyakorlóiskola osztályait pedig „Rein-osztályoknak“ nevezte el. *Willmann* halála után Prága felajánlotta neki a pedagógiai tanszéket.

Rein ped. rendszere a Herbart-féle pedagógiában gyökerezik. A herbarti pedagógiának megtartja 2 alaptudományát: az etikát, amely a célt, a pszichológiát, amely az utat mutatja. Szerinte a nevelés legfőbb célja sohasem lehet más, mint az erkölcsi jellem kialakítása, mert a nevelés célja nem változhat a divattal, mint a művelődési eszmény. Célja abszolút érték kell hogy legyen, irányadó az egyéni (belső szabadság, tökéletesség, jóakarát, jog és méltányosság) és a társadalmi eszmék (a jog, az igazságszolgáltatás, a közigazgatás, művelődés rendszere és lelkes társaság eszméje).

Pszichológiája nem a metafizikai, mechanisztikus herbarti pszichológia, hanem megfigyelések alapján megállapított törvényszerűségek összege, empirikus pszichológia.

Rein a herbarti pedagógiának védelmezője volt, hiányainak pedig pótlója az érzelem és akarat nevelésének hangsúlyozása, a társadalmi szempontok, eszmék és érdekeknek figyelembe vétele által. Pedagógiájából kiemelkedő gondolatai: 1. Az egységes nemzeti iskola terve. Szükségesnek tart egy 6 osztályú alapot, amelyet mindenki végigjárjon, hogy a nemzet legalább a kultúra gyökerében egységes legyen. Erre építi fel 3 irányú középső tagozatát, melyet betetőznek a szak- és főiskolák. A 6 osztályú nemzeti iskola koedukációs és szimultán. A tanulóknak módszeresen vezetett megfigyelését és képességek szerint való csoportosítását kívánja. 2. Az iskola kormányzati rendszerében a decentralizációt és önkormányzati rendszert ajánlja. 3. A népiskola tantervében megvalósította a kultúrhistoriai fokok gondolatát és a koncentrációt. 4. Pszichológizálni kívánta az oktatást és a Herbart-Ziller-féle fokozatokat módosította és alkalmazásukban nagy szabadságot engedélyezett. 5. A nemzeti szellemben való nevelés állandó hangsúlyozója volt. Etikája is erős nemzeti érzésből fakadt. „A nemzet legyen testileg, lelkileg tiszta, erős, boldog“. *Herbart pedagógiája mai megvilágításban* c. iratában 1915-ben és *A háború és nevelés* c. munkájában még fokozottabban kívánja a nemzeti nevelést. Midőn Keletporoszországban a lengyel nyelv tanításáról, Elzászban a kétnyelvűségről volt szó, így írt: „Német

területen egy nyelvű lehet csak az iskola: német. A szív nem lehet francia, a fej pedig német, mindkettőnek németnek kell lennie". Sovinizmusában annyira ment, hogy a világ összes németjeinek összeírását javasolta. Hazaszeretetének legjobb példáját akkor adta, midőn a világháború kitörésekor mindhárom fiát kiküldötte a harctérre. A két idősebbet nem is látta többé viszont. — 6. A vallásoktatást reformálni akarta, de nem száműzni az iskolából, mert „míg az iskolának nemcsak oktatás, de nevelés is célja, nem nélkülözheti a vallást.” 7. Történeti és művészi érzékénél fogva támogatta az esztétikai irányzatot a nevelésben, de amikor hirdetői a szépet akarták a jó helyébe tenni vagy fölé helyezni, utóbbi mellett harcolt. 8. A munkát mint elvet és tevékenységet megvalósította gyakorlati iskolájában. 9. Módosította a tanítóképzést, gondoskodott a tanítók továbbképzéséről. 10. A népművelést tanfolyamokkal, vándorkönyvtárakkal, vándorgyűlésekkel, szövetségbe tömörítéssel, népházak létesítésével, összejövetelek rendezésével vélte szolgáltni. Minden gondolata a nép jövője volt. Dolgozószobájának ajtaja fölött a belépőt a következő felírás fogadta: „Wer aus dem Volk zum Volke strebt, Ist wert, dass er im Volke lebt”.

Gondolatait nemcsak előadásaiból, hanem széleskörű irodalmi tevékenységéből is ismerjük. Ugy ír, amint gondolkodik: egyszerűen, világosan. A pedagógia alapgondolatait a következő munkákban dolgozta fel: *Pädagogik im Grundriss* (1898), *Grundlagen der Pädagogik u. Didaktik* (1909), *Grundriss der Ethik* (1915). A részben már elavult Schmid-féle enciklopédia hiányainak pótlására kidolgozta 400 neves munkatárssal *Encyclopädie der Pädagogik*-ot (I. kiad. 7. köt., a II. 10 köt). 1907-ben adta ki a nagyközönség számára *Deutsche Schulerziehung*-ját, amelyben a nép és haza jövőjére irányítja a figyelmet. Saját rendszerét *Pädagogik in systematischer Darstellung* c. műve tartalmazza, melyben Encyclopediája kövecskéit épületté hordja egybe. E műve a herbarti pedagógiának a modern követelésekhez szabott kodifikálása. *Deutsche Schulerziehung*-ja 1907-ben jelent meg (2 köt.). Népies kiadása 1913-ban. *Das Kind* (2 köt.) a család számára írt orvosi és pedagógiai tanácsadó. Műveinek legteljesebb jegyzékét tanítványa, *Scholz* állította össze.

Több folyóiratnak és kiadványnak is volt szerkesztője. Még Eisenachban szerkesztette a *Pädagogische Studien*-t, később *Flügel*-gel kiadta *Zeitschrift für Philosophie u. Pädagogik*-ját.

Az egyesületi életben is tevékeny részt vett. A Ziller által alapított *Verein für wissenschaftliche Pädagogik*-nak régóta volt tagja, 1907 óta elnöke. 1892-ben alapította meg a *Verein der Freunde Herbartischer Pädagogik*-ot, amelynek tagszáma jelenleg a 2000-t meghaladja. 1911-ben házában hozta össze *A vallásoktatás reformjának Szövetségét*.

Ily intenzív munkásság után szerényen így ír önéletírásában: „Tervem emberi terv volt”. Nekünk, kik őt ismertük, feledhetetlen lesz, s emlékét nemcsak szobra, de szívünk is őrizni fogja.

Woyciechowskyně dr. Lajos Mária.

Az osztrák népoktatás.

— Második közlemény. —

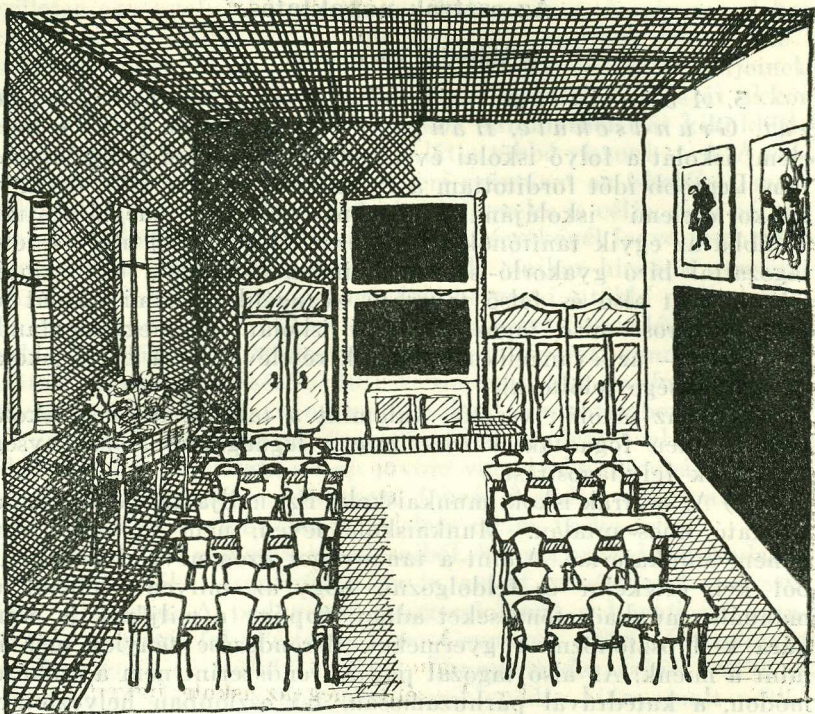
3. *A bécsi elemi népiskola (alsó és felső tagozat, Grundschule, Hauptschule) munkája.* A bécsi elemi iskolát a folyó iskolai év októberében három hétig látogattam. Legtöbb időt fordítottam a *Pedagógiai Intézet* I-IV. osztályú gyakorló-elemi iskolájának tanulmányozására, meglátogattam továbbá az egyik tanítónőképző-intézet (Hegelgasse) alsó és felső tagozattal bíró gyakorló-iskolája minden osztályát, egy szintén teljes, tehát alsó és felső tagozatú evangélikus elemi iskolát és egy külvárosi alsó tagozatú elemi iskolát. A meglátogatandó iskolákat — az evangélikus iskola kivételével — a bécsi iskolaszék elnöksége jelölte ki.

Úgy az iskolák vezetői, valamint a tanítók minden iskolában szívesen fogadtak, kérdéseimre a legnagyobb előzékenységgel adtak felvilágosítást.

a) Az osztrák iskola munkaiskola. Ezt hallja az idegen iskolalátogató unos-untalan. Munkaiskola lévén, nem tanterme van, hanem munkaterme. Amint a tananyagot azon nevelői szempontból kell értékelni és feldolgozni, hogy az milyen szellemi és manuális munkaösztönzéseket adhat, éppúgy a miljönek is munkára kell ösztönözni a gyermeket. Berendezése tényleg más is, mint a miénk. Az alsó tagozat padjai rendszerint nem a szokásos módon, a katedrával párhuzamosan, 2-3 oszlopban helyeztetnek el, hanem vagy úgy, hogy a padok egyharmada jobbról, egyharmada balról hegyes szöveget képezve a tanító asztalával, illetőleg a pódiummal, egyharmada pedig a tanterem hátsóbb részében, a pódiummal párhuzamosan (l. a 13. oldalon közölt képet!), vagy padok egyáltalában nincsenek, hanem munkaasztalok, amelyeknél a gyermekek egymással szemben ülnek. Az utóbbi berendezés mellett a gyermekek egyrésze háttal ül a táblának, illetőleg a tanítói asztalnak, a széket azonban a tábla, a pódium felé fordítják, ha a munkanem úgy kívánja.

A padok első elhelyezési módjának két előnye van. A padok legszélén, tehát a falnál és az ablaknál ülő gyermekek is egyenes testtartásban szemlélhetik a táblán folyó munkát, vagy a pódiumon felállított térképet, egyéb szemléltető eszközt és az ezekkel foglalkozó tanítót, vagy gyermeket. Másik előnye, hogy a pódium és a padok között, a terem közepén olyan szabad tér képződik, amely játékra (pld. künn a bárány — benn a farkas) alkalmas. Az utóbbi szempontból különösen a kisebb gyermekeknél (I—II. osztály) van nagy jelentősége a padok első képen vázolt elhelyezésének. A bécsi iskola ugyanis a tanítás élénkítésére gyakran alkalmazza a játékot, különösen akkor, ha a gyermekek fáradtak, figyelmük szétszórt.

A padok ilyen elhelyezésével az iskola a játékos munka színhelye, míg a második típusú tanterem munkaasztalaival, az azt körülülő gyermekekkel az iskola munkaiskola jellegét dom-

Munkaasztalokkal felszerelt népisk. tanításterem.

borítja ki. Egy-egy munkaasztalnál egy-egy munkacsoport ül, mindeniknek van egy vezetője, aki rendet tart, a kézimunka anyagát kiosztja, a kész munkát beszedi, a gyengébbet segíti, munkástársaira felügyel.

Az osztályterem ilyen játékos iskola vagy munkaiskola jellegű berendezése az alsó tagozatban sem általános, a felső tagozatban pedig csak a régi, 2—5 oszlopban a pódiummal párhuzamosan elhelyezett padokban ülnek a gyermekek. A tanítás, az iskola munkája szempontjából e nem lényeges újítás általános bevezetése ugyanis az iskolafenntartóra nem csekély kiadást jelentene.

A tanterem másik érdekessége, hogy a katedra mögött elhelyezett kettős táblán kívül a tanterem jobb és hátsó, körülbelül 160 cm. magasságban feketére mázolt fala táblának használható, így az egész osztály egyszerre írhat, rajzolhat a táblára. Különösen írástanításnál láttam e berendezésnek nagy hasznát. A gyermekek a tanult betű írását a táblán gyakorolták s csak kellő gyakorlat után írták füzetükbe. De jó szolgálatot tesz e tábla a rajztanításnál is.

Egyáltalában a bécsi iskola jófelszereltségéről győződtem meg. Az alsó tagozat minden osztályának saját szemléltető esz-

közei vannak. Térképek, szemléltető képek, preparátumok sokasága a tanteremben elhelyezett szekrényekben áll a tanító rendelkezésére. A falat az alsó tagozatban kedves mese- és monda-illusztrációk díszítik, minden osztálytermet a gyermekek gondviselésére bízott virágok teszik barátságossá.

A felső tagozatnak közös, szakok szerint tagolt szertára és természettudományi előadóterme van.

Nagy súlyt helyeznek az ifjúsági könyvtárra. Az alsó tagozat III. osztályától kezdve minden osztálynak saját könyvtára van. Az újabb keletű gyermek- és ifjúsági irodalom gazdagon van a könyvtárakban képviselve, a régebbi műveket „elavultságuk” miatt, mint nevelői szempontból értékteleneket, az új rezsim kisélejtette, saját világnézetének és pedagógiai felfogásának megfelelően állapítván meg a beszerezhető és beszerzendő művek katalógusát.

A bécsi iskolaszék, a városi vezetőség s az uralmon lévő politikai párt dédelgetett kedvence az elemi iskola, sőt tanítója is. Ez iskolatípussal szemben pénzügyi helyzetéhez képest páratlanul bőkezű. De az elemi iskolák tanügyi felszereléséről, fejlesztéséről bőkezűsége mellett is csak részben gondoskodhatik. Az évi gyarapítás terhét a szülők viselik. Minden iskolával kapcsolatban meg van szervezve a szülők egyesülete, amely az iskola életét éber figyelemmel kíséri. Az u. n. elternabendben együtt van a tantestület a szülőkkel, minden hivatalos formások nélkül, közvetlen eszmecsereben beszélnek meg az iskola ügyeit, vitatnak meg — néha fehérasztal mellett is — pedagógiai kérdéseket. A szülők egyesülete résztvesz az iskola ünnepélyein, kirándulásain. Az otthon és az iskola között kapcsolatok létesítésében és megszilárdításában, egyáltalában az iskolai életben, az iskola irányításában is a szülők egyesülete jelentékeny tényező. A szülők egyesülete tagsági díjakból, a tagok adakozásából a tanügyi felszerelés fejlesztéséhez nagy mértékben hozzájárul.

Igaz, hogy ezzel szemben az elemi iskoláztatás teljességgel ingyenes. A gyermekek nemcsak tandíjat, beiratási díjat egyik tagozatban sem fizetnek, de ingyen kapják a gyermekek az összes íróeszközöket, ingyen használják a tankönyveket, szegény, gazdag egyaránt. Az ingyen iskoláztatás ilyen értelmezésének és gyakorlatának helyessége vitatható egészségügyi, szociális és nevelési szempontból.

Egészségügyi szempontból hátrányos, mert — az iskolafenn tartónak a tankönyvek minél tartósabb használata lévén az érdeke — az éveken át használt tankönyvek a fertőzés, a betegségek terjesztői lehetnek. Szociális szempontból annyi jelentősége lehet, hogy a gyermekek közötti egyenlőséget dokumentálja, de felesleges kiadás az állam részéről, hogy olyan szülőket is részesít e jótéteményben, akik arra nem szorultak s akiknek költségvetésében a tankönyvek beszerzése számba se vehető összeget jelent. Hátrányos a tankönyvek ingyenessége pedagógiai szempontból különösebben is. Az ifjúságot a könyv megbecsülésére.

a könyv szeretetére, gyűjtésére kell nevelnünk, hiszen az ifjúság olvasóközönség, könyvvásárló, az irodalom fenntartója lesz.

Az ingyenes állami tankönyv tankönyvmonopóliumot jelent, amely a verseny kizárásával gátolja a fejlődést, a jobb és jobb tankönyvek kiadását. Legnagyobb hibája azonban Bécs tankönyvmonopóliumának az, hogy szociális látszatú tankönyvingyeneségének politikai tendenciája van: egy- és ugyanazon világnézetre és politikai felfogásra, az uralmon lévő politikai párt céljaira öhajjt nevelni. A bécsi elemi iskola tankönyvei vallásos és nemzeti szempontból színtelenek, az olvasókönyvekben pld. vallásos tartalmú, nemzeti szellemű olvasmányt nem találtam.

Az alsó tagozat olvasókönyveinek nagy száma egyenesen meglepő. Az I. osztályban az Abécé mellett 3 kötet olvasmány, a II. oszt.-ban 6, a III.-ban 8, a IV.-ben 10. Ez olvasmánykötetek vékony, 80—100—150 oldalú füzetkék, nagy gonddal, a gyermek fejlődési fokának megfelelően kiválasztott anyagukat Bécs multjából, jelenéből, a német mese- és mondavilágból és a német klasszikusokból merítik (Grimm, Brehm, Hoffmann v. Fallersleben).

Ez olvasmánykötetek azonban nem mind egyenrangúak. Minden osztály olvasmánykötetei között van egy, amelyik megfelel a mi olvasókönyvünknek, első az olvasmányok között. Míg ugyanis a többi olvasmányok a német népköltészetnek, a német mese- és mondavilágnak, klasszikus írók műveinek a gyermeki lélekhez mért átdolgozásai, addig az olvasókönyvek a tanterv szerint, az egyes osztályok tantervben körvonalazott tananyagának szemmeltartásával készültek.

Ez olvasókönyveknek jellemző sajátága, hogy tartalmilag összefüggő olvasmányokat adnak, tehát az olvasókönyv keretes elbeszélés és ez elbeszélés szépirodalmi színvonalú, amelyben a tudakosság, a mindenáron ismeretközlés tendenciája és erőszakolt moralizálás helyett a kedves humor adja meg az alaphangot, aminthogy a humor az osztrák népiskolának mindenkor szívesen látott vendége.

Az olvasókönyv mellett játékos és illusztrált számtani gyakorlókönyv és daloskönyv könnyíti a tanító munkáját. A tanterv pedagógiai szelleméből következik, hogy az alsó tagozatnak nincs memorizálásra szánt tankönyve. Bármily alapos legyen is azonban a tananyag feldolgozása, ha a formális képzést bármennyire felébe helyeznők is az anyagi képzésnek, ismeretekre szükség van, csak ismeretre lehet ismeretet építeni, az ismeretek pedig csak a többszöri megelevenítés, az ismétlés által lehetnek a gyermek tulajdonává. E követelményeknek úgy tesz eleget az osztrák gyakorlat, hogy az első tagozat III-IV. osztályában az iskolai munka pár mondatba foglalt eredményét, rajzzal illusztrálva, esetleg a tananyagfeldolgozás vázlatát, példáit is (nyelvtan) a gyermekek diáriumában (Merkheft) rögzítik meg. A *Pedagógiai Intézet* gyakorló-iskolái már a II. osztályban vezetnek ilyen diáriumot.

Az olvasókönyvek, általában véve a tankönyvek külső ki-

állítás tekintetében magas színvonalúak, telve művészi illusztrációkkal, különösen vonatkozik ez az ábécéskönyvre, amelynek képeit neves osztrák művészek rajzolták és kiállítása az osztrák nyomdaipar valóságos remeke.

A tanterem, a tanítás dologi tényezőinek e vázlatos ismeretése után áttekintő képet óhajtok adni az osztrák elemi iskola nevelő-tanító munkájáról.

b) A tanterv az anyag kiválasztására, a tanítás és nevelés módjára nézve három szabályozó elvet állít föl: 1. a tanítás a környező valóságból induljon ki, 2. az együttes oktatás és a tantárgyak kölcsönös vonatkozásának elve (koncentráció) és 3. az öntevékenység elve (munkaiskola). Ha ez alapelveket megvizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy e három egy alapelvből sarjad, egyre vezethető vissza. Ez elv a *gyermekszerűség* (kindegsamshheit), a gyermekhez való alkalmazkodás elve. A gyermek az iskolai élet központja, ő érte, az ő javáért történik itt minden. A tanügyi felszerelés, a tananyag, a módszer mind-mind csak eszköz a lélek erőinek kifejtésére és fejlődésére.

A gyermekszerűség elvéből következik, hogy a tanítás a környező valóságból induljon ki, ami azt jelenti, hogy a tananyag strukturája alkalmazkodjék a gyermeki lélek strukturájához. Azt tanítsuk tehát, ami a gyermeknek való, ami lelki fejlődésének, életkoronként változó domináló tulajdonságainak megfelel.

A második alapelv, a koncentráció, voltaképpen azt jelenti, hogy az ismeretek a gyermek tapasztalatából nőjjenek ki, az ismeretek sokféleségébe azonban összetartó rendet az ismeretek egymásra és a gyermekre való vonatkoztatása, a koncentráció teremti. E koncentráció az alsó tagozat I—III. osztályában, az együttes oktatás elvében enciklopedikus jellegű, a felsőbb osztályokban, ahol a tantárgyak közötti lehető kapcsolatok kereséséről lehet szó, a koncentráció — a személyi koncentráció itt nem lévén meg — csak részben valósítható meg. Egyes tantárgyaknak is itt elkülönülő célja van.

E két szabályozó elv, melyek ugyan inkább a tananyag kiválasztásának és elrendezésének normái, teljes mértékben érvényesül a bécsi elemi iskola munkájában. Mind az alsó, mind a felső tagozat tananyaga empirikus jellegű, a tanítás tárgya a tapasztalati valóság, amely tárgykörökbe, tantárgyakba, tanítási egységekbe rendezve kerül feldolgozásra. Az egyes tantárgyak speciális tanítási célja egy magasabb célnak, az erők kifejlődése céljának, a formális képzésnek áll szolgálatában. A célok ilyen koncentrációja mellett a tananyag tárgyi kapcsolatainak megvalósítása is irányítja az iskolai munkát. E törekvés az alsó tagozatban abban nyilvánul, hogy az egyes tantárgyak tanítási egységei, mint a tanítás részfeladatai egy tárgykörben, mint nagyobb tanítási egységben, mint összefogó keretben egyesítettek. Nincs tantárgy, amelyik teljesen különálló életet élne, az alsó osztályban még a torna sem. Például az őszi van szó. Róla szól az olvasmány, őszi élmény a tárgya a fogalmazásnak, az őszi

szolgáltatja a nyelvtan példamondatait, természetrajz, természettan az ősz jelenségeivel foglalkozik, a számolás innen veszi példáit, az ősz a témája a rajznak és a mintázásnak. E pszichológiai koncentráció olyan követelmény, amely az első tagozatban szinte maradék nélkül megvalósul. Nehezebb a megvalósítása a felsőbb tagozatban a szakrendszer mellett. De itt is minden lehetővé teszi a tantestület az egyes tantárgyak részegységeinek belső és időbeli koncentrálására, az osztály művelési anyagának organikus egésszé történő felépítésére. A tanmeneteket az egyes osztályok tanítói külön osztályértekezleteken készítik, ez értekezletek vezető szempontja a tárgyak koncentrációs kapcsolata.

A tanterv annyira fontosnak tartja a felső tagozatban is a koncentrációt, hogy azt nem csupán a rokon tantárgyak, tantárgycsoportok körében kívánja meg, de éppúgy, mint az első tagozat IV. osztályában, itt is elrendeli, hogy időnként egy-egy tananyagkomplexum együttes oktatás keretében tárgyalassék. E rendelkezés végrehajtásának feltétele természetesen az, hogy egy-egy osztályban egy tanító minél több tárgyat tanítson. A koncentráció elve érvényesül az egyes tantárgyakban egy-egy tanóra keretén belül is annyiban, hogy pld. a számtanban egy-egy tanóra példái ugyanazon tárgykörben mozognak.

A koncentráció megvalósulásának szép példáit láttam látogatásaim alkalmával az első tagozat IV. osztályában (a Hegel-gassei tanítónőképző-intézet gyakorló-iskolájában). A róka volt a napi tanítás (8—12) tárgya. A tanítás természetrajzzal kezdődött. A róka testalkotása, tartózkodása, életmódja voltak a diszpozíció főbb pontjai. A sokoldalú szemléltetéssel lefolyt tárgyalás után a gyermekek kérdések segítségével elmondták az anyagot, majd összefüggően is számot adtak róla, a vázlatot diáriumukba bejegyezték. A második órán Brehmből olvastak érdekes rókatörténeteket, de csak a tartalmat mondták el tárgyalás nélkül (elemi iskolák számára szerkesztett kiadás). A harmadik órán számolás volt. A róka életéből vett példákön (milyen károkat okoz) végezték a négy alapműveletet fejben, majd írásban. A negyedik órán ismét a rókaról olvastak a gyermekek, most már aesopusi tanítómeséket, rendszeres olvasmánytárgyalás útján fejtették ki a tanítómesé tanulságait.

A tanterv harmadik szabályozó elve, az öntevékenység (munkaiskola) legproduktívabb elve az osztrák tantervnek. Ez elv szintén az alapprincipiumból, a gyermekszerűségből, a gyermeki lélekezés való alkalmazkodás elvéből fakad. Amint a tananyag kiválasztásánál, annak időbeli beosztásánál alkalmazkodik a tanítás a gyermekhez, éppúgy alkalmazkodik a tananyag közlésében, a módszerben is. *Az osztrák iskola módszertani alapelve az öntevékenység*, a gyermeki pszichének ez alapvető tulajdonsága. A gyermek tevékenységére épül a tanítás. Tevékenységre ösztöne ugyanis képessé teszi arra, hogy maga építse ki szellemi világát, a tanító e munkában vezetője, irányítója, munkatársa a gyermeknek. Az iskolai munka tehát a gyermeknek a tanító által

irányított tevékenysége: így közös munka. E munka szellemi és kézimunka (Kopfarbeit, Handarbeit).

A szellemi öntevékenység az iskolai munkában elsősorban azt jelenti, hogy a gyermek nem passzív befogadó, hanem tevékeny közreműködő. A tananyag feldolgozása a gyermek lelki erőinek intenzív tevékenységével történik. A bemutatott szemléleti anyag külső-belső sajátosságainak megállapítása, hasonlóságok és különbségek felismerése, a törvény megállapítása a gyermekek feladata. Az ismeretet a gyermek az ismeretszerzés, a gondolkodás nehéz útján önmaga szerzi. *A tanítás aktív élmény.* Élményszerűsége fokozódik azáltal is, hogy amiről tanult vagy amit tanult, a szerzett ismeretet kifejezi rajzzal, kézimunkával, papírral, agyaggal, plasztilénnal. A szellemi munkát tehát kiegészíti, elmélyíti a kézimunka, amely nem csupán a kézügyességet fejleszti, de fejleszti a lélek magasabbrendű erőit, a megfigyelést, a fantáziát, bontogatja az esztétikai képességet, teremt vagy táplálja a munkakedvet.

Dolgozatomban már említettem, hogy az osztrák elemi iskola a tanulók öntevékenységére épített tanításnak 5 fokozatát különbözteti meg, ezek: a *felfogás* munkája, az *értelmi feldolgozás* munkája és a *kifejezés* munkája. E fokozatokat általában véve megtartja az osztrák elemi iskola mindkét tagozata, természetesen mindig a tantárgy természete és a gyermekek értelmi fejlettsége szerint hol az egyik, hol a másik fokozatot részesítvén előnyben. A tanítás mindig szemléltetéssel kezdődik. A szemléltetés után következik a benyomásoknak, az akcióknak a feldolgozása az osztály minden tagjának, legalább figyelmes, nagyobb százalékának tevékeny részvételével, hozzászólásával, véleménynyilvánításával. A vélemények kiegyenlítődnének, a szemléltetés által megindult lelki folyamat, a lelki tevékenység, a közös munka elérte célját. Az ismeret alkalmazása, elmélyítése, begyakorlása a harmadik fokozat által történik, az ismeretet a gyermekek összefüggő beszédben, előszóban, írásban, rajzban, kézimunkában fejezik ki. A három fokozat közül még leginkább elhanyagolja az osztrák elemi iskola a középső részt, különösen az alsó fokozaton, azon álláspontból kifolyólag, hogy a gyermeki lélek absztrakcióra, szabályalkotásra kevésbé alkalmas. Annál részletezőbb és alaposabb azonban az első és harmadik fokozat. A szemléltetés, az indukció anyaga mindig oly bő, hogy az elvonás, a konkluzió könnyű feladat. Az alkalmazás, a begyakorlásjellegű kifejezés munkája pedig szintén alaposan történik.

A tanítás menetének, a fokozatok mikénti alkalmazásának illusztrálására vázlatosan bemutatom egy leány alsó tagozat II. osztályának egy nyelvtani óráját. Tananyag a melléknév. A pódiumon egy állványra egy négyszögletes vastag papírlap van függesztve, amelynek kerekre kivágott közepén átlátszó papír van kifeszítve. A papírlap szögletein vastag betűkkel *Wie?* olvasható. E furcsa alkotmány varázstükör. Ki akar a varázstükörbe nézni?, kérdezte a tanítónő. A jelentkező gyermekek közül egy a

tükör elé, másik mögé állt. A varázstükör előtt álló gyermek azt kérdezte a varázstükörtől: *wie bin ich?*, a tükör mögött álló gyermek felelte: *schön*. Aztán egy másik, harmadik gyermek állt a tükör elé és mindenik — az osztály nem csekély multságára — személyére találó feleletet kapott. Az ősZRől volt szó az előző órán, az ősz volt a tárgyalás alatt levő tárgykör, az osztálykönyvben a „Sachgebiet“ rovatba az volt beírva: *Der Herbst ist da*, — a varázstükört, a melléknevet vonatkozásba kellett hozni az őszszel. Erre jó a megszemélyesítés. A gyermek alma képében kérdezte a varázstükörtől: Én alma vagyok, milyen vagyok én?

A varázstükör a megszemélyesített almáknak sorjában felelt (a szerepek cserélődtek, más-más gyermek állt a tükör mögé) és a feleleteket a tanítónő felírta a táblára. Az alma: piros, zöld, sárga, savanyú, édes, férges, puha, kemény, jó, rossz, szép, kicsi, nagy, érett, éretlen. Aztán falevél állott a tükör elé és kérdezte: Én falevél vagyok, milyen vagyok én? A tükör felelte: piros, zöld, sárga, barna, színes, csipkés, szép, kicsi, nagy, csúnya, világos, sötét, gyöngye, vastag, finom, száraz, friss, puha, kemény, nedves. A tanítónő e feleleteket is felírta a táblára. Azután a gyermekek írták le a füzetükbe a feleleteket, címül adván írásuknak: *Wie-Wörter*.

A tanítás legnagyobb részében szemléltetés volt, annak minősíthető egészen addig a mozzanatig, amíg a gyermekek maguk írták le a füzetükbe a mellékneveket. A tanítás ez utóbbi része volt a harmadik fokozat, jelen esetben a kifejezés munkája írást, másolást jelentett és begyakorlás jellege is volt. A középső fokozat, a feldolgozás munkája hiányzott, csak annyiban volt nyoma, hogy a tanító a varázstükör feleletei elé a tanítás tárgyát, *Wie-Wörter*, iratta fel.

E tanításból is megállapíthatjuk, hogy a fokozatok alkalmazása még nem merevült sémává. A tanítás vázlatos közlésével a bécsi elemi iskola két sajátosságát is akartam szemléltetni: 1. azt a törekvését, hogy a tanításban a gyermek játékos kedve szerephez jusson, ezáltal a tanítást változatosabbá, érdekessé tegye, az absztrakciót játékkal vagy játékos munka útján lopja a gyermek lelkébe; 2. azt a gyakorlatot, hogy a gyermeki lélek sajátosságának megfelelően a megszemélyesítés által is eleget tesz a gyermekszerűség didaktikai principiumának és ezáltal fokozza a tanítás élményszerűségét s így eredményességét.

A gyermekek fogalmazásai között is érdekes eredményeit láttam a megszemélyesítés céltudatos alkalmazásának. Pld. a III. osztály (alsó tagozat) egyik dolgozata az iskola épületéről szólt. Címe: A mi iskolánk. A dolgozat így kezdődik: *Ich bin schon hundert Jahre alt stb.* és az öreg iskola kedves naivsággal elmondja a maga élettörténetét.

A tanítás formája a beszélgetés. A népiskolai reform kezdetén (1920—21) e követelmény megvalósítása volt a legnehezebb. A beszélgetés ugyanis könnyen fecsegéssé vált, hiszen a gyermekek minden mondanivalóját meg kellett hallgatni, min-

den kérdésre feleletet kellett adni. Ilyen eljárás mellett a tanítás noha a tanító igen nagy fáradságával járt, nem vezetett kellő eredményre sem a tárgyi, sem a formális képzés szempontjából. A tanítási idő mindig nagyon rövidnek bizonyult a kitűzött tananyag feldolgozására.

A beszélgetésnek rendszeresnek kell lennie, kívánja a mai elmélet s követi a gyakorlat. Rendszeres lesz a beszélgetés akkor, ha a gyermek asszociációit adott cél indítja és irányítja, ha az osztály a tananyagot, mint problémát dolgozza fel. A pszichológiailag jól megválasztott pillanatban — természetesen a tanítás kezdetén — megtörténik a problémakitűzés (Denkaufgabe), amelyből esetleg több részletprobléma áll elő és e probléma, illetőleg részletproblémák biztosítják a tanítás, a beszélgetés logikus menetét, — a beszélgetés így lesz rendszeresé.

A tananyag ilyen problémászerű feldolgozásának szemléltetésére főbb vonásaiban ismertetem az egyik felső tagozat II. osztálya fizika órájának lefolyását. A feldolgozandó tananyag: közlekedő edények. A tanítás a tapasztalatból indult ki. Az osztály legutóbbi kirándulásán a bécsi vízvezeték egyik forrását szemlélte meg. Megállapították az óra kezdetén, hogy a bécsi vízvezeték hány forrás táplálja, hogy a víz a vízvezetéki csővön jut el a lakásba. E megállapítást követte a probléma: hogyan jut fel a víz az ötödik emeletre is? Egyik gyermek a kérdésmenten hipotézissel felelt: „azért, mert a forrás vize éppoly magasan áll, mint amilyen magas az ötödik emelet.”

E megoldást több gyermek nem fogadta el. Próbáljuk meg kísérlet útján igazolni, volt az általános vélemény. Ezután a gyermekek a tanító részvétele mellett végrehajtották a kísérletet, az eredményt, a törvényt szavakba foglalták, a kísérletet a táblára és füzetükbe lerajzolták. A törvényt alkalmazták a vízvezetékre, teás-, kávé- és öntözőkannára. E tanításban a problémakitűzés megfelel a követelményeknek. A gyakorlati életből van véve, alkalmas arra, hogy a gyermekek érdeklődését, tudásvágyát felkeltse, megoldása figyelmét lekösse: az ismeretszerzés benső szükségességgé lett. Eleget tett a tanítás azon didaktikai követelménynek is, hogy a tanítás célja egyúttal a gyermek célja is legyen.

A beszélgetés nagy iskolázottsággal folyik. Alapelv az, hogy az kérdezzen, aki tudni akar valamit, aki nem tud. Kérdez a gyermek, felel reá, ha tud, a többi gyermek. Ha hosszabb mondanivalója van, vagy élmény-elbeszélése, egy tárgy-leírása, kimegy a padok elé s onnan mondja el. A többi gyermek kérdéseket intéz hozzá a részleteket illetőleg, vagy ellenvetéseket tesz. A beszélgetés természetességére jellemző, hogy a felvilágosítás után az érdeklődő gyermek társa feleletét szépen megköszöni. Egész parázs vitatkozásoknak voltam szemtanúja, amelyeket azután a tanító döntött el.

Azon alapelv, hogy az kérdezzen, aki tudni akar valamit.

aki nem tud, a gyakorlatban nem azt jelenti, hogy a tanító ne kérdezzen, hiszen a beszélgetés rendszeressége elsősorban őrajta, az ő irányításán, az ő kérdésein fordul meg: A tanító kérdései azonban nemcsak a tanultak összefoglalásánál, ismétlésnél, de a tananyag feldolgozásánál is nem apró részletkörülményekre irányulnak, hanem összefoglalóbb természetűek, asszociáció-komplexumokat érintők, hogy eredménye több gondolat legyen, amely mondat-sorokban nyerjen kifejezést, hogy így a gyermek beszéde is fejlődjék.

A beszélgetés-tanulak azonban nem minden tananyag feldolgozására alkalmas. A történelemben pld. már kizárólagosan nem használható, általában véve a felső tagozatban, különösen annak felső osztályaiban a közlés gyakran felváltja a heurisztikus beszélgetést. A beszélgetés-tanulak kizárólagosságáról azon tantárgyak tanításánál lehet szó, amelyek első sorban a gondolkodás, az értelem fejlesztésének eszközei. Ilyen tantárgy a számolás és mérés. E tantárgyat azonban az osztrák iskola nem részesíti abban a megbecsülésben, amelyet formális képző ereje és nagy gyakorlati jelentősége folytán méltán megérdemelne. A bécsi elemi iskola, különösen az alsó tagozatban bánik vele elég mostohán, az I—III. osztályban heti 5, a IV. osztályban heti 4 órában tanítja. Módszeres kezelése is kifogásolható. Mindenoldalú, a szemléltető eszközöknek egész sokaságával végrehajtott szemléltetés után sem az absztrakció, sem a begyakorlás nem történik kellő alaposággal. A kevés óraszám, a túlzott szemléltetés, hiányos begyakorlás, a számolásnak csak a formális képzés szempontjából való kezelése következtében a gyermekek számolási készsége sok kívánnivalót hagy fenn. Így pld. az alsó tagozat III. osztálya 550 schilling 75 groschen leírásával egy félóráig küzdött. A felső tagozat mind I., mind II. szakaszában heti 4—4 órája van a számtan-mértannak. Ha tekintetbe vesszük azon körülményt, hogy a népiskola felső tagozatából a növendékek nagyobb százaléka egyenesen az életbe lép; hogy minden gyakorlati, főképpen ipari pályán a számolásra mily nagy szükség van, — a felső tagozat számtanórái sem elegendők. Itt is különben a formális képzés tendenciája túltengő, a tanítás a példák kidolgozásánál a logikai menetre helyez minden súlyt, ellenben a számolásban nem biztosak a növendékek, az alpműveletekben is botlásokat követnek el, noha az utolsó évfolyamon elsőfokú egyenletet tanulnak két ismeretlennel.

Az osztrák elemi iskola legkedveltebb tárgya a rajz és kézimunka. Az óratervekben is a rajz és kézimunka együttesen magasabb óraszámmal szerepel, mint a számolás és mérés. A rajzhoz a felső tagozatban a geometriai rajz is hozzájárul. Ez ügyességi tárgyak favorizálásának oka a munkaiskola didaktikájában rejlik. Az iskola ugyanis akkor valóban munkaiskola, ha a tanulók tevékenysége spontaneitásban, alkotótevékenységben is nyilvánul. Ez alkotótevékenység területe a rajz, kézimunka és a fogalmazás. A felügyeleti hatóságok az iskola munkáját a

tanításnak főképpen e munkanemekben elért eredménye szerint értékeli.

A rajz, amellyel hogy külön óraszámja van, tehát önálló tantárgy — úgyszólván minden tanításnak kísérője. Szerephez jut minden tantárgynál, mint a szemléltetés vagy a begyakorlás, az ismerettrögzítés eszköze, mint a tanítás által produkált lelki tartalom kifejezése. Vonalak, színek beszéde, egyenrangú az élő-beszéddel vagy az íróttal: a fogalmazással. Tanterve nagy körültekintéssel van felépítve. A gyermekrajzból, a gyermek sajátos szemléletéből és e szemlélet ábrázolásából indul ki a tanítás és e fokon az I—II. osztályban meg is marad. A III. osztályban a sémából fejlesztett típusrajz a tanítás tárgya, a IV. osztályban megkezdik az ornamentális és természetutáni rajzot. A felső tagozat I—II. osztálya emlékezetből vagy modell után síkszerűen ábrázol, tárgya az ornamentális rajz és megkezdik a tárgyak térszerű ábrázolását; a III—IV. osztály tárgya a perspektivikus rajz, a tárgyak térbeli elhelyezkedésének, közelségének, távolságának, arányainak vonallal, színnel való ábrázolása.

A kézimunka minden nemét kultiválja a bécsi iskola. Papir-, fa-, drót- és bádógmunka mind szerephez jutnak, szintén mint minden tanítás kísérői, de öncélulag is, mint a megfigyelés és kézügyesség fejlesztői.

Lazább összefüggésben van, inkább öncélú a női kézimunka, amely — elemi iskoláról lévén szó — a gyakorlati szempontokat tartja szem előtt mindkét tagozatban. A rajz és kézimunka terén nagy eredményeket ér el a bécsi iskola. Már az I. osztályos gyermek füzeté margóját rajzzal ékesíti minden lapon, minden írása rajzzal van illusztrálva. A III—IV. osztály diariumaiban, fogalmazási füzetében is, az ötletességnek, az invenciónak, az „alkotó munkának” meglepő jeleit láttam. Hogy a rajzot mennyire felhasználják a tanítás élénkítésére, hangulatossá, érdekessé tételére, például hozom fel az I. osztály egyik óráját, amelyen két, az ábécés könyvben is szereplő Edi és Rudi, bécsi gyermekek egyik mulatságos esetéről volt szó. A tanítónő elmondta a történetet és az elbeszélés után közösen alkotott mondatokat egy gyermek a táblára a tanító segítségével, a többiek pedig füzetükbe leírták és lerajzolták. Történet pedig az elbeszélés megörökítése a következőképpen. Az első mondat így hangzott: Der Edi und der Rudi sind in den Obstgarten gegangen und da sahen sie einen Apfelbaum, da sagen sie hurra. A gyermekek úgy írták le a mondatot, hogy azokat a szavakat, amelyeket ismertek, le tudtak írni, leírták, a mondat többi részét pedig lerajzolták. A mondat tehát így volt ábrázolva: DER EDI — DER RUDI, itt következett Edinek és Rudinak a képe, amint a kertbe mentek, utána ismét rajz, amely az almát jelképezte, azután ismét írással DA, utána kisebb távolságra HURRA, amelyet szintén le tudtak írni. E produkciót a gyermekek nem egészen másfél hónapi tanulás után, október 18-án végezték.

Az ötletes gyermekrajzok mellett a felső tagozat ornamen-

tális és perspektivikus rajzai a rajztanítás igen fejlett voltáról, de egyszersmind a bécsi gyermeknek a színek, formák észrevétele és kifejezése iránti öröklött tehetségéről, vagy a környező művészi szépnak nagy nevelő hatásáról beszélnek.

A kézimunka (papír-, fa-, drót-, bádognmunka) nem elégszik meg egy-egy tárgy, alak technikai kifejezésével. Itt is gondolat, lelki tartalom kifejezését tartja szem előtt a tanítás. A papírból kivágott babák csoportokká formálódnak, pld. játszó, táncoló gyermekek, a famunka egyes produktumai szintén egészet ábrázolnak, pld. egy-egy órán készített kis székek, asztalok egy szoba, bútorrá szaporodnak és rendeződnek. Ez eljárás is kétségkívül alkalmas a cselekvési ösztön, a kifejezésre törekvés, a munkakedv fokozására.

Dr. Papp Ferenc.

Festői műalkotások szemléltetése.

Mindig meglepett az a közömbösség, amellyel az iskolásfiú a falikép mellett elhaladt. És méginkább az a tanítás, amely csak felületesen szemléltette a képet, festményt vagy rajzot. Az iskola falfelületén évekig ott függ Munkácsy *Honfoglalása*, vagy *Krisztus Pilátus előtt*-je avagy *Krisztus a Keresztfán* c. festménye. Egy-pár futólagos szó utal reájuk alkalmoszerűen és ez még a legjobb eset, azután a tanítás halad a maga menetrendszerű tanmenetén lehetőleg óra pontossággal, nem gondolva azzal, hogy a gyermek és az ifjú leginkább *képekkel gondolkodik*, mint ahogy a felnőtt fogalmakkal, vagy csak ezek jegyeivel, szavakkal. *Fináczy* mondja, hogy a gondolat szülő anyja a szó. Beszéd közben a szavakkal együtt formulázzuk gondolatainkat s így a szó, a beszéd mintegy alkalmat nyújt a gondolkodásra.

Máskép van a festőnél. Meglepő, ha pl. Munkácsy leveleit olvassuk, hogy mennyire plasztikus szavai vannak, mintha toll helyett ecsettel írná a szavakat. Kézzel fogható képeket rajzol szavakkal az olvasó elé, úgy, hogy az olvasó nem is olvas, hanem néz és lát. Az olvasóból képet látó műélvező lesz, s az író Munkácsyból festő Munkácsy. A festő színekben és képekben gondolkodik, majdnem úgy, mint a gyermek, csak hogy tökéletesebben és biztosabban. *Miből következik, hogy a festőművész legközelebb áll a gyermeklélek legbensőbb valójához.* És mégis a kép, pontosabban a festmény, mostoha gyermeke az iskolának. A rajztanár átutalja a történet előadójához és viszont. A tanterv külön órát nem szentel a festői műalkotás ismertetésének, hanem csak mint függelék szerepelteti a tantárgyak között. És ez a kifejezés: „esztétikai nevelés“ majdnem csak mint divatos iskolai műszó szerepel, de testet ölteni alig tud. Nincs alkalom rá s nincsenek hozzá nevelt előadók. Nincs sehol kidolgozva a műalkotás szemléltetésének módszere sem. Megelégszenek ott, ahol és úgy, ahogy a legprimitívebb magyarázattal, a leíró magyarázattal. Hogy ezen felül és kívül van származtató előadás, ezután lélektani, tör-

téneti, esztétikai, műtörténeti bemutatás, azt már festőiskolába való magasabbrendű szemléltetésnek tartják.

Pedig ha valahol, úgy a képzőben kell és lehet helyet szorítani a képekben való elmélyedésnek, mert itt a *központi tárgy a pedagógia s ebben is a gyermeki lélek*.* A képzős növendék egészen jól megérti már azt, hogy pl. Munkácsy lelki szükségből festette meg a *Krisztus Pilátus előtt* c. képet. A nagy művész hányatott élete a sorsukra bízott, szegény, küzködő emberek között indul meg, mélyen nyomot hagynak emlékei a későbbi korokban is. Részvéte mindig azok felé fordul s ha témáját a magasabbrendű ember életéből veszi, mint pl. Mozartéból, akkor is a legtragikusabb pillanatok, a halállal való küzdelmes percek ragadják meg. Majdnem mindig a szenvedő ember lebeg szeme előtt, s tárgyához képest komor színekben gondolkodik róluk. A *Zálogházban*, a *Falu rossza*, a *Tépéscsinálók*, a *Hazatérő honvéd*, a *Szralomházban*, a *Sztrájk* stb. című képek mind-mind az élet mostoha gyermekével foglalkoznak, akit az élet megtépett, akit kiközösítettek, akitől elfordultak s az út szélére dobtak. Lelkével összenőttek a szerencsétlen élet kitett gyermekei, mert ő maga is kijárta és végigszenvedte a mostoha élet szigorú iskoláját. Csak egész természetes ezek után, hogy mikor nagyot akar mondani és az egész emberiséghez szólni, akkor arról beszél az ő modorában, aki a legnehezebb iskolát, a Golgotát járja meg. Ime ez volna lélektani ismertetése a festői műalkotás keletkezésének.

Midőn időt és alkalmat kerestem a mű bemutatásának, azzal a feltűnő figyelemmel találkoztam, amely minden útamon elkísért, valahányszor az iskola falain kívül a népművelés alakulataiban hasonló eszközzel dolgoztam több mint egy évtizeden át. Először itt és kint tettem kísérletet a kép lélektani magyarázatával, ahol kevesebb a felelősség s több időt lehet szentelni a tárgynak, azután beóvakodtam az iskola merévebb szentervébe, ahol kötöttem marsrutával, de már jobban átértékelt tőkével lehet dolgozni.

A magyar festőművészetnek sok példánya van letéve képeslapokra, Munkácsyról egész sorozat van, de Benczúr, Székely, Margittay, Szinyei képei is gazdag tárházat nyújtanak a festői mű megőrzéséhez.

Ha ezeken kívül festői tárlat áll rendelkezésre, vagy épen múzeum, mint Budapesten és Szegeden, voltaképpen lelkiismeretbeli kötelesség a magyar festővilágnak mélyebb értelmzése. Madridban a magyar festészet szerzett dicsőséget hazánknak és az irredentizmust semmivel sem lehet hatásosabban szolgálni, mint a mélyérzésű magyar festészettel. Egy Mohács-ünnepélyt el sem tudok képzelni Székely Bertalan festménye nélkül s hazánk szívettépő sorsát semmivel sem tudom úgy szemléltetni, mint az ellenséggel körülvelt, összekötözött, megkorbácsolt Krisztussal, aki megaláztatásában isteni méltósággal állja gyalázatát.

Dr. Mandola Aladár.

* Legalább is így kellene lennie a ped. szakiskolában! (Szerk.)

Mit tanítsanak a szaktanárok a módszertanból?

I.

Bevezetés. Az 1905. évben megjelent Tanterv szerint a tanító-és tanítónőképzőkben a módszertan anyaga a következő: „A módszertan feladata. A népiskolai tantárgyak módszere a következő szempontok szerint: A tárgy tanítási módszerének története, tanításának célja, anyaga kiválasztásának szempontjai, más tárgyakhoz való viszonya. A népiskolai tanterv és utasítás ismertetése. Minden tantárgy főbb lecketípusainak gyakorlati feldolgozása, mintalecke alapján a tanítás vázlatának elkészítése. Szemléltetési eszközök és módszertani irodalom, tankönyvek és vezérkönyvek.“

A tantervhez írt utasítás szerint: „A módszertan tanításában az eredmény biztosítása érdekében szükséges, hogy az elméleti tanítást és a gyakorlatokat végző három tényező: a pedagógia tanára, a közműveltségi tárgyak tanára és a gyakorlóiskolai tanító között a munka előzetes megállapodás szerint osztassék fel. A pedagógia tanára jelölje ki a nevelés egyetemes céljának figyelembevételével a tárgy tanításának sajátlagos célját, állapítsa meg az anyag kiválasztásának szempontjait és ismertesse a népiskolai tantervet; a közműveltségi tárgyak tanára ismertesse a történelmi visszapillantás és az általános módszertan elveinek figyelembevételével a tárgy sajátlagos módszerét, a szemléltetési eszközöket, vezérkönyveket, tankönyveket és készítse el a népiskolai tanterv alapján legalább egy osztály részletes anyagfelosztását; végül a gyakorlóiskolai tanító mutasson minden tantárgy főbb lecketípusaiból mintaleckét“.

Ugyanez a tanterv előírja, hogy a közműveltségi tárgyakat tanító tanárok kötelesek a III. osztályban a kézimunka; a IV. osztályban a magyar nyelv, a történelem, földrajz, természetrajz, fizika gazdaságtan és ének; az V. osztályban az alkotmánytan, mennyiségtan, egészségtan, rajz és torna népiskolai módszertanát tanítani. Ezekre vonatkozólag az anyag nagy vonásaiban a következő: a szaktárgy népiskolai tanításának története, célja, anyaga és módszere, a tanterv anyagából vett tipikus egységek feldolgozása. A tanterv, utasítás, népiskolai szemléltető-eszközök, tankönyvek, vezérkönyvek, segédkönyvek ismertetése. Tanmenet készítése.

Ha a pedagógia tanára és a közműveltségi tantárgyakat tanító tanárok most vázolt módszertani anyagát összehasonlítjuk, első pillanatra nem nagy különbséget fogunk találni. Mindkettőben közös részek, ismétlések fordulnak elő. Ha pedig számolni kezdünk, azonnal észrevesszük, hogy egyik tanárnak sincs elegendő ideje a vázolt anyag tökéletes elvégzésére. Ugyanis a pedagógia tanára egy-egy tárgy népiskolai módszerére legfeljebb 3—4, a szaktanár pedig a mennyiségtan és talán a földrajz tanára kivételével 8—10 órát fordíthat. Továbbá még az is meggondolandó, hogy vajjon jó volna, ha ugyanazt a módszertani anyagot két

különböző szakember, ugyanabban az osztályban, esetleg ugyanazon a héten tanítaná? Mindezekből következik, hogy a módszertan anyagát a pedagógia tanára és a közműveltségi tárgyakat tanító szaktanárok között meg kell osztani. Elhagyni semmit sem szabad, hiszen a tanító- és tanítónőképző-intézetek a módszer szakiskolái.

Ezekután az volna a kérdés, miként osszuk fel a fent vázolt anyagot?

A felelet nem okoz nehézséget. A pedagógia tanára tanítsa a tantárgy célját, általános módszertanát s nagyjában ismertesse a tantervi anyagát, hiszen többre nincs is ideje. A többi a szaktanár dolga. A pedagógia tanárának azonban arra kell törekednie, hogy az ő anyaga előzze meg a szaktanár módszertani tárgyalásait.

A közműveltségi tantárgyakat tanító tanár teendői a következők volnának: Tanítja szaktudománya népiskolai módszerének történetét. Ez talán nehéz, de igen hálás munka. A tanítvány látni fogja a haladást, a fejlődést. Esmélni kezd, hogy sem mi, sem ténykedéseink nem tökéletesek, azokat javítani lehet s kell is. Ha ma valami megfelelő, nem bizonyos, hogy azt holnap is annak minősítik. Az oklevél ugyan tanítói pályára képesít, de aki tovább nem tanul, pedagógiailag nem képi magát, elmarad.

Foglalkozik szaktárgyának tantervi anyagával, ezt részletesen tárgyalja s bizonyos egyszerűbb csoportosításokkal be is tanítatja. Szükséges, hogy a tanító osztályonként és tárgyanként ismerje a népiskola anyagát, mert csak úgy tud alaposan koncentrálni, az anyagot a helyi körülményekhez, az évszakokhoz stb.-hez viszonyítva helyesen elrendezni.

Tárgyalja a népiskolai tantervhez írt utasításokat. Ezekkel is részletesen foglalkozik. Itt találja meg az illető szaktárgy módszertanát is. A tanítónak ismernie kell a hivatalból előírt utasításokat. Ezeket követi iskolájában is.

Szemléltető anyagot, eszközöket gyűjt, eszközöket készített, utasításokat nyújt ezek előállítására, útmutatást ad a szertárak felállítására és kezelésére. Mindezekkel nem annyira a módszertani rész tárgyalásánál, mint inkább szaktárgya tanításánál kell foglalkoznia. A módszertanban inkább csak ezek összefoglalásáról van szó.

Beszél a kirándulásokról, azok céljáról, technikájáról, az ott gyűjtött anyag és a szerzett tapasztalatok felhasználásáról.

Bemutatja szaktárgyának népiskolai tankönyveit, segédkönyveit és vezérkönyveit. A tankönyveket ismerteti, bírálgatja, megállapítja módszerüket, beosztásukat, használatukat stb. Szemlélteti és ismerteti szaktárgyának a népiskola szempontjából felhasználható segédkönyveit, melyekből a tanító órákra is készülhet, hiányos tudását kiegészítheti, vagy helytelen ismereteit kijavíthatja. Foglalkozik az idevágó vezérkönyvekkel, azokat bemutatja, szerkezetüket ismerteti. Ilyenkor még az sem lesz fölösleges, ha megmondja, hol jelent meg az illető könyv s mennyi az ára.

Készített tanmeneteket. Az idő rövidségére való tekintettel

elegendő, ha tanítványaink általában egy népiskolai tantárgynak csak egy osztályra szóló anyagát dolgozzák fel. A tanmenet beosztását a táblára rajzoljuk s mintának egy pár óra anyagát, ide tartozó szemléltető anyagot, más tárgyakkal való koncentrációt stb. felírjuk. Az anyag elrendeződését részletesen megbeszéljük. Legjobb, ha minden tanuló a saját községe népiskolájának egy osztályra szóló tanmenetét csinálja, mert azt ismeri legjobban.

Bemutat lecketípusokat, tanítási vázlatokat. Ezeken lehet legjobban szemléltetni az illető szaktárgy módszerét. Itt nyílik legtöbb alkalom a sajátos eljárások, szemléltetések, fogások, nevelési vonatkozások stb. bemutatására.

Az elmondottakat röviden összefoglalva, a közműveltség tantárgyokat tanító tanárok módszertani anyaga a következő: 1. szaktudománya népiskolai módszerének története; 2. tantervi anyagának részletes ismertetése; 3. tantervi utasítások, módszer részletes ismertetése; 4. szemléltető eszközök, szemléltetés; 5. kirándulások és technikájuk; 6. tankönyvek, segédkönyvek, vezérkönyvek ismertetése; 7. egy osztály tanmenetének elkészítése és 8. lecketípusok, tanítási vázlatok bemutatása.

Mindezeket 8—10 óra alatt ha nem is alaposan, de meglehetősen el lehet végezni. A mennyiségtan módszertana, melyre az V. osztályban heti 2 óra van, teljes részletességgel tárgyalható. Igen kívánatos volna, hogy a többi szaktárgyoknak is külön módszertani órájuk legyen.

Jaloveczky Péter.

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi ülés. A január 20.-án a bpesti VII. ker. áll. tanító-nőképzőben tartott választmányi ülésen jelen voltak *Páry Endre* elnökelete alatt: *Mária Mercedes* isk. nővér (Kalocsa), *Emmert P. Klotild* és *Császik E. Gizella* irg. nővérek (Ranolder int.), *Berényi Mária* és *Józsa Mária* szegény isk. nővérek (Debrecen), *Kövessy Jenő* (Szeged), *Riesz Janka*, *Éber Rezső*, *Frigyes Béla*, *Kostyál Ilona*, *Prohászka Ferenc*, *Dr. Novy Ferenc*, *Váradi József*, *Dr. Frank Antal*, *Jaloveczky Péter*, *Maurer Mihály*, *Szontágh Katalin*, *Braun Angella*, *Bertha Mária*, *Farkasdy Zoltán*, *Erdélyi Olga*, *Szántó Lenke*, *Jaloveczky Péterné*, *Grynaeus Ida*, *Girtler Mária*, *W. Lajos Mária* dr., *Barabásné Ribiczey Erzsébet*, *Strauchné Entz Jolán*, özv. *Gerencsér Istvánné*, *Molnár Oszkár*, *Dr. Csada Imre*, *Dr. Harmos Sándor*, *Mihalik József*. — 1. Elnök üdvözlí a megjelenteket és örömet fejezi ki az ülés látogatottsága felett. Bejelenti, hogy a) 1929. december 27-én népes küldöttség élén átnyújtotta a kultuszminiszter úrnak az egyesületi dísztagságról szóló díszoklevelet, melyet a miniszter úr szíves szavak kíséretében vett át és beszédében kifejtette, hogy a tanárság heroszi munkálkodásával tisztában van; b) egyesületi alapszabályaink 189.788/1929. BM. szám alatt jóváhagyattak, azok folyóiratunkban megjelentek. Egyúttal köszönetet mond *Váradi József*nek az alapszabályok elkészítése körül kifejtett tevékenységéért; c) a tanítóképző intézeti tanárképzés reformja ügyében a vonatkozó folyóiratokat megküldötte Huszti egyptemi tanárnak; d) a támogatásunkat kérő bajai

tanárok fizetésügye elintéztetett; e) az országos családvédő szövetség fürdőztetési akciójáról szóló felhívást elnök felkérésére W. Lajos Mária ismerteti, de mint az egyesületet nem érdeklő dologgal, a választmány azzal mélyebben nem foglalkozik; f) Pócza József pénztáros tudatta az egyesülettel, hogy egyesületünknek postatakarékpénztári csekkszámmlát nyitott és ezentúl a tagdíjak ez úton hajtatnak be, — Kiss J. tanár írói tiszteletdíját az egyesületnek ajándékozta. Ezért a választmány halás köszönetet mond; g) javaslatára Szántó Lenke tanárt (Budapest) az egyesület tagjai sorába a választmány felveszi. — 2. Elnök felkérésére Mihalik József előadja gondolatait, melyek arra vonatkoznak, hogy a tanítóképzők fizikai szaktanárai mit tanítsanak tárgyuk népiskolai tanításának módszeréből. Az előadás az egyesület közlönyében megjelenik. A hozzászólások során Eber Rezső szerint a fizikai gyakorlatok arra is valók, hogy a fizikában mélyebben elmerüljünk. A tervezet szerinte túlsok módszert és gyakorlatot tartalmaz. Kostyál Ilona szerint a IV. osztály anyaga oly nagy, hogy azt alig lehet elvégezni és így az órákból nem lehet elvenni a módszeres rész tárgyalására oly sokat, mint azt Mihalik kívánja. Riesz Janka szerint a módszeres részt a gyakorlati órákon kell feldolgozni. Jaloveczky Péter kívánatosnak tartja a kémiai résznek is Mihalik által való feldolgozását, tan- és vezérkönyveket névszerint kell felsorolni, eszközök elkészítésére vonatkozó utasításokat kell adni. Dr. Frank szerint nemcsak a miért, hanem a hogyan kérdésével is foglalkozni kell; a tantervi rész után szükséges az utasítást is tárgyalni. Az osztálynak 2 csoportba való osztása szükséges. Elismerését fejezi ki az előadó fáradságos munkájáért. Kövessy Jenő is helyesli a csoportokba osztást, ő 6 csoporttal dolgozik. A módszeres részt ő májusban végzi. Párvy Endre örvend, hogy a fizikánál ennyi idő jut a módszerre. Helyesli Frank indítványát a képző és az elemi iskola módszerének kidomborítására vonatkozólag. Felkéri az előadót, hogy a javaslatba vegye fel a kémiai részt is, sorolja fel a tan- és vezérkönyveket; a módszer kialakulásának történetét is dolgozza bele és alakítsa úgy át, hogy a módszeres rész tárgyalása a tanév végére jusson. Mihalik nem osztja Eber véleményét; csak a fizikára vonatkozólag azért dolgozott, mert erre kapott megbízást, de ha körülményei megengedik, akkor a kémiai részt is feldolgozza; azért nem szólt a hogyanról, mert nem módszertant akart írni, hanem javaslatot adni az eltanítandó anyag megvilágítására. A történelmi részt tulajdonképpen a tanároknak tudniok kell és ezért nem részletezte; a vezérkönyvek felsorolása természetesen benne lesz, ugyancsak a tantervi utasítás tárgyalása is. Véleménye szerint a módszertani részt a tanév végére kitolni nem helyes, mert akkor csak előad a tanár egy csomó ideát, de nem gondoskodik arról, hogy az ellenőrzés mellett be is gyakoroltassék.

3. Elnök felkérésére Jaloveczky Péter előadja az egészségtan tanításának a népiskolai anyagra vonatkozó módszeres feldolgozását. Előadás közlönyünkben megjelenik. A hozzászólások során Párvy Endre elnök szerint az anyag kitünően fel van dolgozva és már a történelmi rész ismertetésénél is tiszta képet kap a növendék. Ugy érzi, hogy hamar egyik főtantárgy lesz az egészségtan. Sajnos, hogy vezérkönyvünk nincsen, de ez legalább teret nyújt a tanító önmunkásságának. Váradi József előadja azt az óháját, hogy az előadó iktassa be Széchenyi „Önismeret” című munkájának az egészségtanra vonatkozó gondolatait.

4. Az elnök felkérésére Strauchné Entz Jolán ismerteti az özvegyi ellátás mostani helyzetét. Végig megy a törvényen és a vonatkozó rendeleteken és megállapítja az ellátás siralmas és igazságtalan voltát. Geren-

csérné az előadást kiegészíti a nevelési járulékokról szóló jelentésével. Az előadás élénk eszmecsere adott alkalmat, melynek során *Farkasdy* Zoltán kifejezi óhaját, hogy kívánatos lenne, ha az özvegyen maradó férj a feleséget megillető nyugdíjból a visszamaradt gyermekek javára bizonyos nevelési járulékot kaphatna.

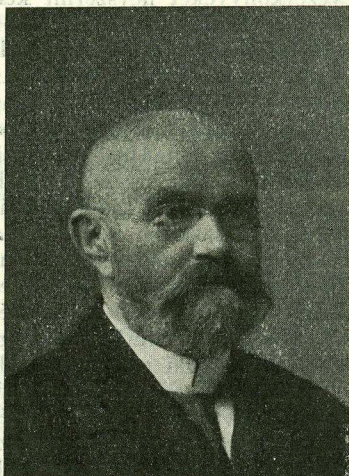
Elnök a megbeszélés végeredményéül kimondotta, hogy felszólítjuk a MANSz-t és a KANSz-t, továbbá a testvéregyesületeket az özvegyi ellátás méltányosabb rendezésének kivívására, a nevelési járulék felemelésére. *Farkasdy* indítványát majd adott alkalommal veszi elő a választmány. Elnök záró szavaival az értekezlet véget ért.

Mihalik József, titkár.

AKIK ELMENTEK.

Pethes János.

1857—1928.

Nyugalomban érte a pápai áll. tanítóképző-intézet volt igazgatóját a halál Kőszegen, 1928 március 30-án, délelőtt 9 órakor, munkás életének 72-ik évében.

Kamocsán (Komárom vm.) született 1857. február 25-én. Tanult Pápán, Modorban, Budapesten. Pápán végezte a középiskola négy osztályát. Modorban nyert tanítói képesítést. Mint tanító működött Madaron (Komárom vm.) és Felsőőrött (Vas vm.) három évig.

A polg. isk. tanárképző elvégzése után Kőszegre került mint polg. iskolai tanár, ahol 1885. okt. 9-ig működött. 1885—1885-ig a bpesti polg. isk. tanárképző gyakorló polg. iskolájánál működött. Csurgoról 1902-ben helyeztetett át Lévára az áll. tan.-képzőhöz igazgatói minőségben, innen hasonló minőségben 1906-ban Pápára került. Itt működött 1915.

dec. 20-ig, amidőn napszerint betöltvén 30-ik szolgálati évét, hogy mint mondá, másnak is helyet engedjen — csendben nyugalomba vonult Kőszegre.

Pethes János érdemes pedagógus volt. Elméleti tudása nagy és sokoldalú volt. Sokat olvasott, tanult, kivált fiatalabb éveiben. Nem értett, nem akart érteni a reklamározáshoz, nem állt „új” elméletekkel elő, inkább a tudás elmélyítésére törekedett; nem volt híve a nyugtalanító próbálgatásoknak; a csendes, lelkiismeretes munka embere volt. Tanítványain, kartársain és közvetlen felettes hatóságain kívül kevesen ismerték. Kitiüntetésben nem volt része, szürke, derék, becsületes munkása volt a tanítóképzésnek, a tanügynek, prototypusa azoknak a sokaknak, akik a „közkatona” szerepét töltik be.

Ő maga említé, hogy diákkorában *Verédy Károly*, majd a „szelíd-lelkű és mélytudású *Lenhardt Károly*” (modori igazgató), továbbá *Gyertyánffy István* voltak reá legnagyobb hatással.

„Boldog tanár korában“ a nyári szünidőt mindig külföldön töltötte. Bebarangolta Ausztria alpesi és szüneti tartományait, Németországot, Svájcot, iparkodván az élvezetést a haszonnal kapcsolatba hozni.

Élete legboldogabb részét Csurgón töltötte. Itt szerkesztette *Bárány* Gyulával és *Adorján* Miklóssal az *Iskolai Szemlé*-t. Tagja volt a Belsősomogyi ref. egyházmegyei tanügyi bizottságnak, résztvett a Dunántúli ref. népiskolai Rendtartás elkészítésében. Csurgón dolgozta át a *Bárány* Ignác-féle *Tanítók Könyve* ped. történelmi részét.

Pápai tartózkodása idejében állította össze a kerületi népiskolai Terveket, amelynek elkészítésénél a hit- és erkölcs-tanítás reformja lebegett különösen szeméi előtt.

Az írás mesterségét már elég korán, diákkorában kezdte. Ekkor írt a *Pozsonyi Lapok*-ba. Későbbi írásai megjelentek a *Néptanítók Lapjában*, az *Altalános Tanügyi Közlönyben* (Arad), a *Nemzeti Népiskolában* (Galgóc) és a *Felső nép- és polgáriskolai Közlöny* hasábjain. Az ezekben megjelent kisebb tanulmányai, cikkei szólnak Bacon, Locke, Montaigne, Eötvös, Széchenyi eszméiről. Az *Evangelikus Népiskola*-ban (Sopron) Luther, Zwingli, Melancthon, Kálvin, Bugenhagen, Trotsendorff, Sturm, Neander, Wolf pedagógiai munkásságáról közölt ismertetéseket. A *Magyar Paedagogia*-ban *Népoktatásunk a forradalom után*, a *Magy. Prot. Néptanító*-ban: 1790—1806-ig. *A tanítás módja*, a *Dunántúli Protestáns Közlöny*-ben *A nőnevelés múltja a külföldön és hazánkban* című tanulmányai jelentek meg. Pszichológiai tanulmányainak egyike *A pszichologia alkalmazása az olvasástanításnál*. Didaktikai s metodikai cikkeket írt a *Néptanodá*-ba, a *Magyar Pestalozzi*-ba; a vallástanításra vonatkozó nézetei a *Dunántúli Prot. Lap*-ban és a *Prot. Közlöny*-ben jelentek meg. Apróbb cikkeinek a száma jóval felülmúlja a százat.

Önálló munkái: *Hangyakönyvecske* (fordítás) Csurgó, 1889; *Kazinczy F. mint pedagógus*, Csurgó, 1890.; *Aranykalászkok* Br. Eötvös József műveiből. Bpest, 1894.; *Melancthon Fülöp élete*. Bp. Luther társ. 1897.; *Tapasztalatok a gyermekek szellemi képességeinek fejlődéséről*. Tiedeman után. Sopron, 1899.; *Vezérkönyv a népiskolai számtanításhoz*. Nagykanizsa, 1901. és 1922.; *Gyermekpszichológia*. Bpest, 1901.; *Számtani példatár a népisk. VI. oszt. és az ismétlő iskolák számára*.

Készülőben voltak A református népiskola vallásoktatásának módszertana és ehhez a vezérkönyv; Életképek a Bibliából; Nevelés- és oktatástan; Az ember testi élete, különös tekintettel a gyermek fejlődésére és a nevelésre — című munkái. — Elkészült-e velük az érdemes író — nem tudom.

A most annyira megbecsült gyermektanulmányozás kérdéseivel Pethes J. foglalkozott az első sorában hazánkban. *Gyermekpszichológia*-ja alapvető munka a magyar pedagógiai irodalomban. *Vezérkönyv a népiskolai számtanításhoz* című munkája mutatja a szerző lelkiismeretes buzgóságát, amellyel óriási anyagot hordott szorgos kutatás alapján együvé. Mint forrásmunka és logikus menetű, gondos módszertani mű most és mindenkorra megállja a helyét.

A hitélet terén is kivette részét a munkából. Léván a ref. gyülekezet presbitere, majd a barsi ref. egyházmegye tanácsbírája és az egyházkerület világi képviselője volt. Pápan a dunántúli egyházkerület tanügyi bizottságának tagja. Vallásos, puritánlelkű, lelkes magyar volt, meggyőződéses református.

Mint ember nem kereste az érvényesülést, nem volt szereplő, u. n. társadalmi ember. „Az tapasztaltam — mondta — minél többet szerepel

a tanár a társadalomban, annál kevesebbet törődik a studiumokkal és a tanítványoknak lelkiismeretes tanítókká való kiképzésével. Nem tehetek róla, de úgy vagyok a sok társadalmi szerepléssel, mint a sok szolgálati bizonyítvánnyal". — Nem kereste senki barátságát, lehetőleg távol is tartotta magától az embereket, zárkózott életet élt, munkakörében, munkakörének élt. Hivatala és családja teljesen lekötötték, no meg a nagy természet. Kiváló gyakorlati érzékű ember volt, akitől sokat tanulhatott az, aki munkáját megfigyelte, mert ő nem sokat beszélt.

Példás családi életet élt és boldog ember volt a maga-választotta körben. Egyetlen leánygyermeke korai halála nagyon elkésérintette, de az idő enyhítette bánatát és mérnökfiának kisleánya sok örömet szerzett a boldog nagyapának.

Mint igazgató rendszerető, gondos és felette takarékos, hű sáfárja az állam vagyonának és e tekintetben is példát adott. Szűkebb években sem volt üres az intézet pénztára, mindig volt „egy kis megtakarított pénzecskéje” — mint mondá és hol a szaktanárok kérésére, gyakran azoknak meglepetésül, gyarapította a szertárak felszerelését és különös kedveltjét: a tanári könyvtárt. Ily célokra mindig volt pénz „a nemesi cassában”. És ez neki nagy örömet okozott. Az ő igazgatósága idejében kapott a pápai intézet villamos világítást, ekkor festették ki az összes termeket, az intézeti udvar újból való rendezése az ő elgondolása, a csinos méhes, a melegház az ő idejében épültek. Az intézeti díszes orgona Pethesre emlékeztet. Mint tanár a gyakorlat embere volt, nem hiába működött pályája kezdetén mint tanító: a gyakorlati tapasztalatokon szűrte át nagy elméleti tudását. *Vikár* Kálmán fővárosi tanító, egykori növendéke így jellemezte: „Maradandó értékű gyakorlati nevelőmunkássága is, melyet mint tanár és igazgató fejtett ki pontos és lelkiismeretes munkával, következetes példaadással”.

A háború és az azt követő nehéz idők reá, mint nyugdíjas tisztviselőre nagy terheket róttak, hisz' egész szorgalmas élete fáradozásának anyagi gyümölcsei megsemmisültek és ő, aki becsületes munkával öregségére elég tekintélyes vagyont rakogatott össze: nyugdíjából éldegélt Kőszegen. Irogatott, dolgozott, élvezte a vidék természeti szépségeit és várta a jobb jövőt.

„Jó nekünk megöregednünk” — volt egyetlen keserű kifakadása, amikor szóba került, hogy születésének helye, a kedves Csallóköz a cseheké.

Erős szervezete, rendes életmódja távoltartottak tőle minden betegséget, míg végül is élete utolsó félévében betegeskedni kezdett.

Egy hónappal halála előtt bízni kezdett felépülésében, de mintha már érzete volna a halál szelét. E sorok írójának írt levélben leszögezte, — mint mondá, — élete utolsó tapasztalatát: „Az embernek egyetlen hűséges barátja — a felesége. Egyébként elkészültem a nagy útra, szeretném, ha elénekelnék sírom felett: „Te benned bízunk eleitől fogva, Úram...!” és „Nincs már szívem félelmére nézni sírom fenekére...”

Ime: a hivatalnok, az ember!

Aldás legyen a magyar tanügy e becsületes munkása emlékéen!

Kraft József.

IRODALOM.

Dr. Tóth Antal: *Neveléstörténet. Segédkönyv a tanítóképzés céljaira.* Nyiregyháza; a szerző kiadása. Ára 4 P.

Nem könnyű feladat neveléstörténetet írni, fundamentumot építeni a mai pedagógia-elmélet és iskolai gyakorlat alá s a történelmi fejlődés genetikus menetében láncszemről-láncszemre, gondolatról-gondolatra haladva eljutni a mai elmélet és gyakorlat gyökereinek feltáráshoz. Nehéz ez a munka azért is, mert az anyag rendkívül nagy s igazán éles ítéletet, sok tapasztalatot, nagy tárgyilagosságot és finom értékelést kíván az anyag megrostálásának felelősségteljes munkája. Számolni kell a tanulók életkorával, eddigi tanulmányaival, mit tudnak megérteni, mit nem. Sokfelé ágazó, filozófiai, társadalmi, nemzeti, gazdasági, irodalmi, politikai és itt fel sem sorolható sokrétű kérdés talál itt kapcsolatot, érintést. Nehéz itt mindenféle igényt harmonikusan szolgálni s egyik vagy másik oldalról elfogultság vádjának veszélye nélkül tiszta meggyőződéssel írni.

Már az is tiszteletre és elismerésre méltó, ha ilyen nehéz feladatra saját anyagi tőkájének kockáztatása mellett vállalkozik tanár a mai nehéz időkből, tanítóképzésünk sajátos viszonyai között.

Szerző szép előszóban írja meg feladata irányító elveit s könyvének és anyagkiszemelésének szempontjait. Már ebben védekezik a terjedelmes tárgyalás vádjá ellen. Platon és Aristoteles részletes tárgyalását a klasszikus világ mélyeséges gondolataiban való elmélyülés célja s a történelmi érzék kifejlesztésének legjobb iskolázása indokolja.

Szerintünk is helyes, ha az örök emberi idealizmus klasszikus képviselőjét, Platont és ideatanát, gondolatvilágát megismerik, úgyszintén ha Aristotelesnek, a realizmus és a reális gondolkodás nagy mestere gondolatainak örökké friss forrásaiból merítenek a szomjas ifjú lelkek, de inkább az érdeklődés felkeltését és továbbolvasásra való inspirálást kell célul kitűzniük, mint a kivonatos ismertetés értékének hamis illúziójában ringatni magunkat.

Szerző könyve beosztásában egy alapvető — bár jóhiszemű — tévedésbe esett. A tanterv felsorolását szóról-szóra értelmezte s attól semmiben se tért el. A tanterv egy év anyagát sorolja fel ugyan, de a sorrendet nem szabja meg betűről-betűre, a tankönyvíró kezét ennyire nem köti meg, hanem az anyag természete, a rendelkezésre álló heti órák száma s a *történelmi korról kialakult több oldalúan megoilágított, teljesebb kép világossága szerint csoportosíthatja azt.*

Így történt azután, hogy könyvében az elméletek története 196 lap terjedelmű s a tényleges iskolai nevelés fejlődésére alig ötven lapnyi tárgyalás marad. Ez összefoglalásul elegendő lenne, ha az egyes korszakokban tárgyalná az akkori tényleges nevelést, ennek intézményeit és a javításukat célzó törekvéseket. Így azonban a könyv, értékes elméleti tárgyalása dacára, nem eléggé kiegyensúlyozott.

Részletesen tárgyalja a görög és római nevelést, fejtegetései értékesek, pl. a spártai és athéni nevelés szembeállítás. Platon tárgyalásánál azonban már nagyon is túlló a célon, pl. a stilometrikus módszer tárgyalásával. A platonai dialogusok sorrendjének problémája téma lehet filozófiai doktorátuson, de a tanítóképző neveléstörténelmi tankönyvtől messze esik. Ez igazán filozófiatörténelmi probléma, amelynek pedagógiai vonatkozása nincs.

A keresztény középkor tárgyalása kapcsán hiányzik a kereszténység nagy térítő és népnevelő tevékenységének fejtegetése, pedig épen

a földművelés és ipar elemeinek megtanítása s a szelidebb erkölcsökre való szoktatás azok a területek, amelyek a jövő népnevelőt hivatászerűen kell hogy érdekeljék.

A renaissancenál részletesebben tárgyaltuk volna Vittorino da Feltre-t, az első modern gyakorlati pedagógust, akinek „casa giocosa”-ja a kedves és modern iskola első fecskéje.

Mennyivel magyarosabb szelleme lenne a könyvnek, ha a mi hazai nevelésünkkel is foglalkoznék a megfelelő korban. A pogány magyarok családi életének tisztaságáról, a családi nevelésről, Géza fejedelem, de különösen Szent István nemzetpedagógiai jelentőségéről szólni kellene. Szent István intelmei fiához pedagógiai szempontból is értékesíthetők lennének. A szent Benedek-rend s a többi szerzetesrendek tanító és népnevelő munkájáról meg kellene emlékeznie. *Békefi Remig* értékes forrásfeltárása alapján iskoláinknak is tudomást kellene szerezniük arról, amit itt a mi földünkön történt. Magyar szerzetesházak, a magyar lovagkor és a magyar humanizmus élete se maradhatnak ki magyar könyvből.

Mentségül szolgáljon, hogy tantervünk is hiányos éppen a magyar nevelés, vagy a magyarországi nevelés történetének igényével szemben, pedig ezt a kérdést Apáczai, Maróthi, Széchenyi, Wesselényi és Eötvös tárgyalásával elintézni nem elég.

Szerző túl részletesen tárgyalja pl. Cominiust, s ebben jelentős részt szentel sárospataki működésének is. Bár stílusa szép, mégis túl bőbeszédű s életrajzi aprólékos adatokat is felsorol. Különösen szembe-tűnő ez Rousseau életrajzában, ahol minden aprólékos mozzanatot fel-ölel s a tanulóifjúság elé nem való törvénytelen szerelmeit is felsorakoztatja. Ez iskolai tankönyvbe (különösen tanítónőképzőibe) igazán nem alkalmas részlet.

Szép és értékes fejtegetést ad Széchenyi, Wesselényi és Eötvös jellemzése kapcsán s éppen ezek a részek mutatják, hogy szerzőben van képesség és kifejező erő a magyar kérdések rendszeres tárgyalására. *Kornis Gyula: A magyar művelődés eszményei* c. műve után a XVIII. és XIX. század magyar művelődési problémáit iskolai tárgyalásra is fel kell használnunk.

Szerző műve beosztását a tantervhez ragaszkodó orthodox felfogása érteti meg. Így munkája túl elméleti irányú, nagyon is teoretikus. Ha a tényleges iskolai nevelés jellemzésének is helyet adott volna minden egyes korszakban és megfelelő helyen s az egyes intézmények történetét a könyv végén rövidebben összefoglalta volna, sokkal harmonikusabb kép alakulna ki tanítványaink lelkében a nevelés egyes korszakairól.

Megelőző tankönyveinkkel szemben így is értékes fejlődést és haladást mutat könyve. Az egyes írókat, nevelési elmélkedőket alaposan ismeri. Soráiból alapos és részletes tárgyi tudás árad s ezen felül a meggyőződés és a tárgyszeretet melege csap meg. Írásában van meggyőződés, szuggesztív erő, van lélek s stílusának választékos szépségek helyen esztétikai gyönyört is kelt. Félő azonban, hogy iskolaszerűen tanulni nehéz. Véleményünk összefoglalva: értékes könyvvel gyarapított tanítóképzőink tankönyveinek sora, amely egy új átdolgozás esetén „standard” könyveink közé emelkedhetik. *Mácsay Károly.*

Olay, François d': *La presse hongroise dans les états successeurs.* 1918—1928.

Az ismert külpolitikai író nagy szolgálatot tett hazájának, amikor francia nyelven szólaltatta meg a megszállt területek magyar sajtóügyének sérelmeit. Címbe írt tanulmányában állításait statisztikai adatokkal és idézetekkel igazolja és felkutatja az utódállamok saját poli-

tikusainak és tudósainak bennünket támogató véleménynyilvánításait.

Bevezetésében többek között hivatkozik a trianoni gyászos szerződést megelőző saint-germaini és párizsi szerződésekre, melyeket a győztes hatalmak a kisebbségek jogainak védelmére alkottak. Értekezési folyamán kimutatja, hogy ránk mennyire nem alkalmazták ezek legalapvetőbb megállapításait, így például a sajtószabadságot sem.

Valamennyi utódállam legfőbb főrekvése a magyar kultúrintézmények elsorvasztása és az anyaországi magyar szellem behatolásának megakadályozása. A valódi magyar közszellemet és közhangulatot képviselő újságok helyett cenzúrával, gazdasági elnyomással, renegát és forradalmi magyar elemek pártolásával mesterséges „magyar szellemet” tenyésztettek ki. Ezzel a politikával részben a maguk javára akarják hangolni az újságok olvasóit, másrészt elsorvasztani a magyarságban a nemzeti együttélést.

Az újságok és folyóiratok elleni harc kétirányú. Belső, — a most említett recept szerint és külső, a sajtótermékek behozatalának tilalmával és a határokon való elkobzásával. E tilalom tudományos, technikai és gazdasági folyóiratokra is kiterjed.

A legtöbb harc, a lakosság kultúraltabb volta miatt, a Felvidéken folyik, de Erdélyben és a szerb megszállt területeken sem szünetel. Közben a külföldet a megszállók folytonosan a sajtószabadság biztosításával ámítják.

Csehszlovákiában 1927. jan. 1-től okt. 1-ig 1525 lapot koboztak el. Megakadályozzák a magyar írók és jelentős magyar egyéniségek írásainak és üzeneteinek közlését. Választások idején szigorú cenzúrával nyomják el a magyar véleményt. Törvényszéki döntvények, fontos gazdasági és kereskedelmi hírek magyar szellemű lapokban nem jelenhetnek meg. Megszerzésükért olyan helyre kell utazni, melynek van behódoló szellemű lapja. Brachtel pozsonyi pénzügyigazgató, Bellai Mátyás hírhedt trencsényi helytartó világosan megszövegezett rendeletekkel szorítják ki a forgalomból a beengedett magyar lapokat is.

Erdélyben a gyulafehérvári nemzetgyűlés megígérte a sajtószabadság, az egyesületi és gyűlészései szabadság biztosítását, de ma csak az *Esti Kurir*, a *Magyar Hírlap*, a *Nyugat*, a *Színházi Élet* és a *Tolnai Világlapja* juthatnak át a határokon!

A határokon belül megjelenő magyar újságok kiadói állandó belszólásoknak vannak kitéve. Véres támadások érték a kiadóhivatalokat. Ilyen volt az 1922. évi kolozsvári és az 1927. évi nagyváradai sorozatos diáktüntetés.

Szerbiában a magyar sajtó üldözése csak mellérendelt gondja a kormánynak. Jobban fél a horvát lapoktól s egész Jugoszlávia az olasz sajtótól. De azért erős az elnyomatás ott is. Jellemzően a Balkánra többször előfordult, hogy leütöttek szerkesztőket és szintén feldúltak kiadóhivatalokat. Vukov kiadót Szabadkán a színház előtt majdnem holtta ütlegelték. Anyagi erőforrások híján szüntek meg a *Magyar Újság*, a *Vicc*, *Ujvidék*, *Vajdaság*, *Kis Újság*, *A Mi Világunk*, *Fáklya*, *Bácskai Napló*, *Délvidék*, *Szabadkai Kis Újság* c. lapok. Baranyamegye megszállásakor megtiltották a keresztény szociálista szellemű *Pécsi Est* megjelenését, ellenben a kommunista *Hír*, *Heti Revue*, *Munkás* című lapok megjelenhettek.

Mindezekkel az elnyomatásokkal és jogtalanságokkal szemben élesen világítja meg a magyar toleranciát a nemzetiségi sajtó virágzása a világháború előtti Magyarországon. 1860-ban már van tót újság Budán. 1898-ban 21, 1908-ban 41 tót újság jelenhetett meg Magyarországon. *Moldován* Gergely oláh történetíró szerint 1913-ban 44 oláh újság jelent

meg Magyarországon. Velimir Juga szerb történettudós hivatkozik arra, hogy az első szerb ujság Bécsben látott napvilágot 1791-ben. A világháború előtt Magyarországon 58-féle szerb sajtótermék volt forgalomban. A szerb sajtó egyáltalában Ausztria és Magyarország szerbajkú lakossága közt indult virágzásnak.

Olay Ferenc tanulmányának befejező részében még azokat a lépéseket és tárgyalásokat ismerteti, amelyek eddig, sajnos, kevés sikert képesek felmutatni lapjainknak és könyveinknek a megszállott területeken lakó magyarsághoz való eljuttatása terén. Olay rendkívül értékes tanulmányának tartalmát minden művelt magyar embernek, de legfőképpen minden októnak ismernie kell s ezért ez úton is felhívom rá kartársaim szíves figyelmét.

Medgyesi Marida.

Dr. Fodor Ferenc: *Magyarország földrajza.* Tanító- és tanítónőképző-intézetek III. osztálya számára.

A régi, adataiban és szellemében teljesen avult tankönyveinket újjal kell felváltanunk. Ilyen új, egészen modern földrajzi tankönyv a Fodor-féle. Az 1925. évi tanterv és utasítás szerint két főrésze tagolódik, Magyarország általános és részletes ismertetésére. Az általános résznek négy főfejezete a következő: I. Magyarország földje, II. Magyarország népe, III. A magyar állam, IV. Magyarország gazdasági élete. Az általános részt sikerültebbnek találom, mint a részletes tájleírást. Ebben a részben, habár a gazdasági életnél túlságosan bőven, a tanterv alapján megírt tanmenetünk szerint haladhatunk, itt-ott ugyan lapoznunk kell a lecke feladásakor, mint pl. a vízrajznál vagy Magyarország határai ismertetésénél.

Viszont a részletes tájleírás meg szakszerűség és a földrajzi értékek feltárása által íratott meg szebben, jobb tollal.

Itt *A magyar medencendszer tájai* című V. fejezetben a következő főbb pontokat találjuk: 1. Az Alföld, 2. A Dunántúl, 3. A Kis-Alföld, 4. Az Északnyugati Felföld, 5. Az Északkeleti Felföld, 6. A Délkeleti Felföld vagy Erdély, 7. A Dráva-Száva-köze vagy Horvátország és 8. A Magyar Tengerpart.

Az *Alföld* keretében elsősorban Budapesttel és környékével foglalkozik a szerző. Azután sorra veszi az Alföldnek többi tájait, mint Kis-Kunság, Bácska, Maros—Tisza—Duna szöge, Maros—Körös-vidék, Nagy-Kunság és a Jászság, Hajdúság, Nyírség, Szamosvidék. Minden tájnál külön szól a természeti viszonyokról és külön a tájegység életéről. Végül összefoglaló képet ad.

Ugyanilyen sorrendben tárgyalja az ország többi nagy tájait is, bontja részekre, s elemzi a természeti és az emberföldrajz szempontjából. *Dunántúlnál* külön ismerteti a Dráva—Duna-közi dombvidéket, külön a Dunántúli Magyar Középhegységet, majd a Magyar Alpok vidékét s végül itt is összefoglal. *Még a Kisalföldet* is négy részletegységben tárgyalja.

Az elszakított részeket részletesen ismerteti. Az Északnyugati Felföldet 5 tájra, az Északkeleti Felvidéket nagy egészében s Erdélyt 6 tájegységre bontva rajzolja meg.

Minden rész végén a *nagyobb tájak életének összefoglaló képét* festi meg. A Dráva—Száva közét négy részben tárgyalja. S a tengerpartot külön ismerteti. Legvégül pedig *Magyarország megcsonkítása* főcímen végleges összefoglalást nyújt.

Szakszerűség szempontjából mindenképpen a mai földrajztudomány magaslatán álló, kitiűő könyvvel van dolgunk. E tekintetben csak egy kérdést kell intéznom az illusztris szerzőhöz. Az „eruptívus“-nak neve-

zett vulkános övezetet miért veszi következetesen külön a Kárpátoktól? Nem a Kárpátokkal együtt keletkezett ez a hegykoszorú? Nem szerves része-e szerkezetileg a Kárpátoknak? Egyébként is a tanuló szempontjából az Északkeleti Felvidéknél miért darabolnók a Vihorlaát-Gutin zónáját a Kárpátoktól külön?

Máskülönben kevés adatával, jó, elég színes leírásával kedves könyvévé válik majd a tanítóképzői ifjúságnak. Sőt a szakszerűség és a tanuló szempontját állandóan szolgálja azzal a fő sajtóságával, hogy minden nagyobb, sőt kisebb tájnál is az illető vidék legjellemzőbb vonásait erősen kiemeli. *Mindenütt tud mondani olyan jelenséget, tud festeni olyan képet, amely által az a táj más vidéktől különbözik s ezen geográfiai specifikumoknak előtérbeállítása által a mű a lehető legszakszerűbb s egyben a tanulók részére a legkönnyebben tanulható tankönyv.*

A tanterv szempontjából vajjon nem tehetne volna-e meg az író, hogy a felsorolt pöntozatoknak teljesen megfeleljen? Ne kelljen a tanterv alapján készített tanmenetnek a tankönyv miatt változnia; helyesebben a lelkiismeretes tanmenethez való igazodás ne okozzon a tanulóknak nehézséget a leckéknek nem a könyv menetéhez való ragaszkodás miatt. S ugyancsak itt még egy kérdés. Vajjon a heti két órában elvégezhető-e ez a terjedelmes tankönyv? Igaz ugyan, hogy a tájleírás elején olvashatjuk e csillag alatti megjegyzést: „Minden képző-intézetben saját szülőföldjük tájával kell legrészletesebben foglalkozni.”

Csakhogymi történik a többi, szépen megírt tájak leckeanyagával? Kijegyezzük a tanulók részére? Épen ez veszedelmes! Mert a mű egysége, a tájfestés értéke elvész! A kijegyezgetéssel úgy eldarabolódik, hogy minden szépsége, kerekdedsége, főértéke odalesz. Ezen persze nem segíthetünk. Mindig jobb még így is ez a tankönyv, mint régi, elavult könyveink.

Itt jegyzem meg, hogy a tanterv nem mondja azt, hogy pl. a Dunántúl kevesebb tájra bontandó, mint a Kisalföld, vagy az Ény. Felföld. S mégis, mintha a szerző így tett volna. Kissé talán mostohán kezelte a tájat. Szerkezeti szempontok is kívánnák a Dunántúlnak részletesebb tájegységre bontását. Ha már a Hajdúság, a Nyírség stb. külön tájakképpen szerepelnek, akkor Somogy—Zala halomvidéke is az. Azonban inkább az Alföld s a felvidékek kisebb tájait is össze lehetne vonni az óraszám csekély voltára való tekintettel.

Stílus szempontjából a legjobbat mondhatjuk a könyvről. Magyaros, elsőrendű írói tollal készült. Tájfestései erősen szolgálják a tanító szemléltető készség fejlesztését. Hozzájárul ehhez mintegy 80 drb. kép, térkép, diagramm, kartogramm is, olyan tiszta kivitelben, ami a tanulóknak a tájak elképzeléséhez való szemléleti érzékét jól neveli. Csak egy példát hozok föl. Vessünk egy pillantást a 154—57. lapokra s a székely, oláh és szász házakról adott képek alapján leolvasható a 3 nemzetiség műveltsége. Tisztán, világosan áll előttiünk a 3 erdélyi nép lelkülete.

Egészen apró észrevételeim egy-két sajtóhibára szorítkoznak még. A 101. l. „rozszt” helyesen: rozsot, a 95. l. a vasútvonalak ábrázolása s a hegyvonulatok jelzése egyforma.

Végül kifogásolom, hogy a gazdasági földrajzi rész kissé terjedelmes. Kevés heti óránk miatt is erősen kell szemelvényeznünk, ami ismét csak a könyv egységének rovására történik. *Tóth Ferenc.*

Dr. Erődi Kálmán, Dr. Strömpl Gábor, Scharf Nándor és Turner Ferenc: *Földrajzi alafogalmak szemléltető dombornűvei.* Kókai Lajos kiadása, Budapest.

A földrajzi alapfogalmak elsajátítását lényegesen megkönnyíti az a 6 részből álló dombormű-sorozat, amelyet dr. Erődi Kálmán és Strömpl Gábor szerkesztésében Scharf Nándor és Turner Ferenc tervezett és készített. Nincsen a nép- vagy középiskolai tanítási anyagban előforduló olyan földrajzi alapfogalom, amelyiket ezen a teljesen újszerű és a modern földrajztanítás pedagógiai és tudományos elveinek minden tekintetben megfelelő szemléltető eszközön meg nem találánk. Az egyes domborművek a valóságnak megfelelő színezésben a földfelszín alakulatainak tökéletes mását adják, úgy hogy a tanulóknak a való természet szemléletét keltik. Így mintegy átmenetet alkotva az eredeti földfelszín és a térkép között, a legnagyobb könnyedséggel oldják meg a földrajztanítás egyik legnehezebb problémáját: a térképolvasást.

A domborművek elsősorban is Magyarország különböző tájegységeit dolgozzák fel, de megtaláljuk a sorozatban azokat a földrajzi alapfogalmakat is, amelyek hazai példákban nem szemlélhetők, amilyenek pl. a sivatagok, óceáni szigetek, glecserek stb. Az egyes földrajzi elemek, amelyekből a tájképtípusok kialakulnak, természetesen a domborművön is egymás mellett, egymással összeolvadva fordulnak elő, akárcsak a valóságban.

A domborműtipusok tartalma a következő: I. Alföld és halomvidék. (Hortobágyi, bántági, bácskai, kiskunsági, dunántúli és dunamenti táj.) II. Dombvidékek. (Az Erdélyi-medence tája, cserhádi vidék, somogyi vidék, részlet az Alföld pereméről.). III. Középhegységek. (Dunántúli rögös hegység, vulkáni hegyecsoport és hegység, gerinces hegység, párluzamos hegyláncok, szigethegység.). IV. Magas hegységek. (Tátrai, máramarosi, fogarasi, gyalui táj, hegyközi medencék.). V. Tengerpart és karszt. (Mély óceán kis szigetekkel, földközi tenger, delták, part-típusok, nagy sziget sekély tengerrel, hegyláncolatok, tűzhányók, táblás hegység, sivatagok, magyarországi és Adriai karszt.). VI. Glecserek, jégmezők. (Alpesi glecserek, Skandináv és grönlandi jégmezők, tengerpartok típusai, tundravidékek.)

Az egyes domborművek 61 × 88 cm. nagyságban, 4,5 cm. széles fa kerettel, mosható papírmáséból készültek. Ára darabonként 68 pengő. Megrendelhető Kókai Lajosnál, Budapesten. Barabás Tibor.

HIREK.

Kérclem. Tagtársainkat és előfizetőinket tisztelettel és ismételten kérjük, szíveskedjenek a tag- és előfizetési díjakat lapunk mult számához mellékelt csekklapokon mielőbb befizetni. Egyesületünk postatakarékpénztári csekk száma: ** 48.627. A hátralékosokat különösbbe is kérjük, hogy tartozásaikat rendezni szíveskedjenek. Új alapszabályaink szerint a választmány a tagok sorából törli azokat, akik négy év óta tagdíjat nem fizetnek. A lakóhelyváltoztatást pedig kérjük a főtítkárnál bejelenteni. Aki ezt elmulasztja, az nem kívánhatja az esetleg elmaradt nyomtatványok pótlását.

Kinevezés. A közokt. miniszter Szalatsy Richárd helyettesítéssel megbízott nyug. áll. tanítóképző-intézeti tanárt a bpesti I. ker. áll. tanítóképző-intézethez gyakorló isk. tanítóvá kinevezte (840—11—55/930).

Áthelyezés. A közokt. miniszter *Doby* Ida bpesti VII. ker. áll. óvónőképző-intézeti tanárt a szolgálat érdekében a győri áll. tanítónőképző-intézethez, özv. *Josipovichné Német* Irma győri áll. tanítónőképző-int. tanárt pedig a bpesti VII. ker. áll. óvónőképző-intézethez áthelyezte.

Tanárváltozás. A földművelésügyi miniszter *Neth* Aladár máshová

helyezett gazd. tanár helyébe, a kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-intézethez Páll Béla gazd. tanárt, ki eddig a nagykállói földműves iskolánál szolgált, osztotta be szolgálatátételre.

Kiküldetés. A közokt. miniszter dr. *Loczka* Alajos középisk. szakfelügyelőt, az Orsz. Közoktatási Tanács előadótanácsosát a bpesti I. ker. és a kiskunfélegyházi áll. tanítóképzőkhöz a mezőgazd. tanulmányozása céljából az Orsz. Közokt. Tanács részéről mint iskolalátogatót a f. isk. év hátralevő részére kiküldötte.

Új tanítóképzői tankönyvek. Az összes tanító- és tanítónőképzőkre kiterjedő monopolisztikus jelleggel a következő új tankönyvek jelentek meg: *Fodor Ferenc*: Földrajz a tanító(nő)képző-intézet IV. o. számára. Egyetemi Nyomda (884—05—204/1929); *Lux Gyula*: Német nyelvkönyv a tanító(nő)képző-int. III. o. számára. Egyetemi Nyomda és ugyanattól a szerzőtől: Német nyelvtan és gyakorlókönyv a tanító(nő)képző-intézet III—V. o. számára. Egyetemi Nyomda (884—05—206/1929); *Miskolczy István*: Egyetemes történelem a tanító(nő)képző-intézet II. o. számára. Szent István Társulat (884—05—201/1929). — Segédkönyvkép jelent meg, mert a tanítóképzőknél uralkodó tankönyvmonopólium miatt engedélyezési eljárásnak alávethető nem volt, *Sarudy—Hodossy*: Gyakorlatok és dalok tanító(nő)- és óvónőképző-intézetek III. o. számára. Zeneműnyomda, Bpest. Ára 3 pengő.

Változás a tanítóképzők növendékeinek segélyezésében. Az államháztartás nehézségei arra kényszerítették a közokt. minisztériumot, hogy az 1950/51. isk. évtől kezdve az áll. tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek növendékeinek segélyezését megváltoztassa. A jövő isk. évtől kezdve a teljes ingyenesség megszűnik. Az internátusokban ezentúl csak féldíjas (havi 25 pengős) és teljes fizető (havi 50 pengős) helyek lesznek. A féldíjas helyek is inkább a felsőbb osztályok növendékei részére vannak fenntartva, első osztályos növendékek csak egészen különös méltánylást érdemlő esetben vehetők fel ilyen segéllyel. A felsőbb osztályok azon növendékei pedig, akik eddig teljes ingyenességet élveztek, ha tanulmányi előmenetelüknél fogva megérdemlik, a jövőben havi 15 pengő ellátási díjat tartoznak majd fizetni.

Gyermekek lapja a jászberényi tanítóképző gyakorló iskolájában. A jászberényi áll. tanítóképző gyakorló iskolájának tanulói *Gyermek-újság* címen litografált kis gyermeklapot indítottak, mely a „gyakorló iskola havi folyóirata” büszke alcímet viseli. A lapot az írók sajátkezőleg írják és illusztrációkkal kísérik. Az első szám egyéni élményeken alapuló „dolgozatokat” tartalmaz (Hétfői ebédem. Moziban voltam. Karácsonyi emlékezés). *Kiss József* gyakorló isk. tanító szerint a kis lap a gyermekek munkakedvét frissen tartja és nemes versengésre ösztönzi.

Széchenyi-emlékünnepek a Magyar Paedagógiai Társaságban. A Magyar Paedagógiai Társaság febr. 15-én Széchenyi István „Hitel” c. megjelenésének századik évfordulója alkalmából ünnepi felolvasó ülést tartott. Az ünnepi ülést *Kornis Gyula* közokt. államtitkár filozófikus szellemű elnöki megnyitója vezette be, melyet az Akadémia heti üléstermék zsűfoglalás megöltő közönség, melynek körében közművelődésünk legkiválóbb reprezentánsai közül számosan voltak jelen. — feszült figyelemmel hallgatta. A társaság nagyszerű elnöke ezúttal Széchenyi új megvilágítású értékelését adta. Széchenyit úgy mutatta be, mint aki figyelemmel hallgatta. A társaság nagynevű elnöke azúttal Széchenyi helytelenítette a folytonos hátratekintést, a multon való töprengést, a mult dicsőítését. A dicső múlt törpének mutatja a jelent, megbűnti a kezdeményezőt, a folytonos rajta-csüggés alkalmatlanná tesz az alkotásokra. A XIX. század tört. romantikájával szemben Széchenyi a jövő

programját hirdeti, azt tanítja, hogy ne csak hátra tekintsünk, de magunk elé is. A továbbiakban *Kornis* Gyula a tőle megszokott lendülettel, ragyogó stílussal és magasröptű szellemmel jellemezte Széchenyi antihizmusát, annak forrásait, pszichológiai és egyéb tényezőit. Aztán vázolta kultúrprogramját. Széchenyi a nemzeti fejlődés alapját a nevelésben látta. Hítt a nevelés mindenhatóságában. A nevelés célját a szellemi és testi fejlődés harmóniájában jelölte meg. Ezért egyformán lenézi a könyvtudósi és a gimnasztát. A testi nevelésnek majd olyan jelentőséget tulajdonít, mint amilyent a mai idők. Az egyoldalú intellektualizmussal szembeszáll, akár a mai új iskola hívei. Síkraszáll a túlterhelés ellen. Hirdeti az ítélő erő kifejlesztését. Szól a helyes pályaválasztásról, a nőnevelésről. Az alkotó, pozitív magyar típusának kialakítása lebeg a szeme előtt. — A nagy figyelemmel hallgatott elnöki megnyitó után *Gyulai* Ágost a Hítel közművelődési jelentőségét ismertette, majd *Váradi* József bpesti I. ker. áll. tanítóképző-int. tanár, Széchenyi műveinek egyik legszorgalmasabb interpretálója tartotta székfoglaló előadását *A Hítel pedagógiája* címen. Rámutatott arra, hogy Széchenyi műveiben sokat foglalkozik ped. kérdésekkel. Alapfelfogása, hogy a nemzet valódi ereje műveltségétől függ. A tudós emberfők sokasága a nemzet alapja. Ezért köznevelésre van szükség, amellyel nagy eredményeket lehet elérni, mert a fejlődés és fejlesztés lehetősége igen nagy. Akiben igazi hazaszeretet él, abban megvannak az összes emberi erények. Ezért Széchenyi a nevelés végső célját a hazafias nevelésben látja. A nemzetnevelés eszméje — úgymond — Széchenyitől származik. *Váradi* József végig lelkes hangú székfoglaló előadását a nagyszámú hallgatóság tetszéssel fogadta.

Személyi hírek. Az Orsz. Polgári Isk. Tanáregyesület pedagógiai bizottságának febr. 6-án tartott felolvasó ülésén *Mihalik* József *Az eszperantó nyelvének és mozgalom ismertetése; tanításának ped. előnyei* címen olvasott fel.

Szünidei tanfolyam Londonban. Már megérkezett a meghívó a londoni szünidei tanfolyamra, melynek ideje minden évben július 18—augusztus 14. Műsora: Fonetikai gyakorlatok, beszédgyakorlatok, előadások az irodalom, történet és gazdasági kérdések köréből. Az irodalom tárgya ez évben *Stevenson*, *Kipling* és *Wells*, előadója *Mr. L. U. Wilkinson*. A fonetikai rész vezetője *Mr. W. Ripman*. London történetét kirándulásokkal kapcsolatban *M. Allen S. Walker* ismerteti, a gazdasági kérdéseket *Gilbert Stater*. A tanfolyam díja 5 font 5 shilling. Szállást és ellátást az idején folyamodók a *King's College*-ben kaphatnak heti 2 font 2 shillingért. Részletes tájékoztatást bárkinek díjtalanul küld: *Holiday Course. The University Extension Registrar. University of London. S. W. 7, England.*

Szünidei tanfolyam Jenában 1930. aug. 2—15-ig. Tárgyai: I. Filozófia és pszichológia. II. Pedagógia. III. Természettudományok. IV. Gazdaság- és háztartástan. V. Irodalom, művészet, testgyakorlat. VI. A beszéd és zavarai. VII. Idegen nyelvek. VIII. Német nyelv külföldiek számára. Előadók: *Ziehen, Linke, Weiss, Reikauf, Sellmann, Denzer, Detmer, Franz, Noll, Lehmann* stb. Beiratási díj: 6 Mk. 12 órás tanfolyam: 10 Mk. Szoba teljes ellátással napi 6 Mk. Bővebb felvilágosítást ad *Clara Blomeyer, Jena, Carl Zeiss-Platz 5.*

Halálozás. *Hodinka* Ágoston nyug. tanítóképző-int. tanár 84 éves korában Sárospatakon meghalt. Évek során át a mennyiségtant és a fizikát tanította a sárospataki áll. tanítóképzőben. Emlékét tanítványai híven fogják megőrizni!